

11 траўня а 10-й у Вышэйшым гаспадарчым судзе
пачынаецца суд «Нашай Нівы» супраць Дзяржкамдруку

НАША НІВА

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЭТА

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у пяцідзялкі. №19 (176) 10 ТРАУНЯ 2000 г.

ВІНАВАТЫЯ Ў СВАІМ АДЧАІ

Сяргей ДУБАВЕЦ

Напрыканцы сакавіка Дзяржкамдрук вынес «Нашай Ніве» папярэджаныне (цытую ў перакладзе з расейскай):

«У адпаведнасці з артыкулам 5 Закона Рэспублікі Беларусь «Аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі» не дапускаецца выкарыстанне сродкаў масавай інфармацыі для распальвання нацыянальнай нецярпімасці або розні.

Дзяржаўны камітэт Рэспублікі Беларусь па друку, вывучыўши матэрыял «Зайздрошу Чачэні» Т.Судзілоўскай, апублікаваны пад рубрикай «Лісты ў рэдакцыю» ў газеце «Наша Ніва», лічыць, што ў ім утрымліваючыя звесткі, накіраваныя на распальванне нацыянальнай нецярпімасці ў розні». У законе «Аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі» такою фармулёўкай ніяма. Там гаворыцца пра недапушчэнне «выкарыстання сродкаў масавай інфармацыі для распальвання нацыянальнай, сацыяльнай, расавай, рэлігійнай нецярпімасці або розні». Якім чынам «звесткі» могуць распальваць варожасць — невядома. Гэта першае. Другое: эмацыйныя выказванні з ліста чытакі Т.Судзілоўскай нельга кваліфікаўцаць як «звесткі» (г.зн. пазнанне, паведамленне, уяўленне пра штосьці). Пачуццёвы тон ліста сведчыць пра тое, што аўтарка не зъбіраецца нас інфармаваць, яна імкнецца зъвярнуць нашу ўвагу на набалелае. Тому ліст трэба разглядаць не інакш як крык адчая. Апроч гэтага, у лісьце ня ўтрымліваецца аніводнага простага або ўскоснага закліку, што можна было б расцэньваць як «распальванне варожасці». Ни наўпрост, ні ў падтэксьце аўтарка ня кажа: «Я ненавіджу расейцаў, ненавідзіце і вы іх». Яна кажа: «Зъвярніце ўвагу на маё становішча», а высновы рабеце самі.

На нашу думку, апублікаваны матэрыял ня мае на мэце фарманьня негатыўнага стаўлення да расейцаў. У ім увогуле не вядзеца пра расейцаў як нацыю. «Расейцы» тут — зборны панятак, пад якім разумеюцца людзі, незалежна ад іхнай нацыянальнасці (беларусы найперш), якія падтрымліваюць імпэрскія амбіцы пэўных палітычных сілаў у Расеі, выступаюць за яе экспансію (у тым ліку культурную) на шкоду нацыянальнам традыцыям сваёй радзімы, абражают бе-

камдрук пачаў працэдуру закрыцца выдання. Зразумела, што незалежныя газеты ў нашай краіне сёняня, мякка кажучы, не карыстаюцца прыхільнасцю ўладных органаў. Тым ня менш, перамога «Нашай Ніве» ў папярэднім працэсе супраць Дзяржкамдруку дастаўшася на магчымасць абараніць сваю рацыю.

У папярэджаныні съцвярджаеца, што матэрыял Т.Судзілоўскай «утрымлівае звесткі, накіраваныя на распальванне нацыянальнай нецярпімасці і розні». У законе «Аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі» такою фармулёўкай ніяма. Там гаворыцца пра недапушчэнне «выкарыстання сродкаў масавай інфармацыі для распальвання нацыянальнай, сацыяльнай, расавай, рэлігійнай нецярпімасці або розні». Якім чынам «звесткі» могуць распальваць варожасць — невядома. Гэта першае. Другое: эмацыйныя выказванні з ліста чытакі Т.Судзілоўскай нельга кваліфікаўцаць як «звесткі» (г.зн. познанне, паведамленне, уяўленне пра штосьці). Пачуццёвы тон ліста сведчыць пра тое, што аўтарка не зъбіраецца нас інфармаваць, яна імкнецца зъвярнуць нашу ўвагу на набалелае. Тому ліст трэба разглядаць не інакш як крык адчая. Апроч гэтага, у лісьце ня ўтрымліваецца аніводнага простага або ўскоснага закліку, што можна было б расцэньваць як «распальванне варожасці». Ни наўпрост, ні ў падтэксьце аўтарка ня кажа: «Я ненавіджу расейцаў, ненавідзіте і вы іх». Яна кажа: «Зъвярніце ўвагу на маё становішча», а высновы рабеце самі.

На нашу думку, апублікаваны матэрыял ня мае на мэце фарманьня негатыўнага стаўлення да расейцаў. У ім увогуле не вядзеца пра расейцаў як нацыю. «Расейцы» тут — зборны панятак, пад якім разумеюцца людзі, незалежна ад іхнай нацыянальнасці (беларусы найперш), якія падтрымліваюць імпэрскія амбіцы пэўных палітычных сілаў у Расеі, выступаюць за яе экспансію (у тым ліку культурную) на шкоду нацыянальнам традыцыям сваёй радзімы, абражают бе-

ларускую мову. Менавіта іх мае на ўвазе аўтарка ліста, калі кажа: «Я ненавіджу расейцаў».

Аналягічныя выказванні мы знаходзім у «Мужыцкай праўдзе» Кастуся Каліноўскага за 1863 год, дзе аўтар, звязраючыся да свайго народу, піша: «Толькі тады, народзе, зажывеш свободна, калі ўжо над тобой маскаля ня будзе». Тут таксама ніяма распальвання нацыянальнай варожасці, бо гаворыцца пра сваё, а не пра добрыя ці дзённыя адносіны да іншых. Заўважым, што цытаваны текст Каліноўскага прызнаны хрестаматыйным і ўключаны ў наўчальныя дапаможнікі. Правдама ж у тым, што адносіны да ўсяго ўласна беларускага з часоў Каліноўскага амаль не зьмяніліся. Пра што лішні раз съведчыць і ліст Т.Судзілоўскай.

Не пра Расею тут гаворка, а пра сваё. Чытакі «Нашай Ніве» звязраюць ўвагу на пастаянныя зъянавагі яе як беларускамоўнай жыхаркі Беларусі. Дзеля гэтага яна выкарыстоўвае такі літаратурны прыём, як гіпэрбалізацыя, што даваляе ёй перадаць сваё адчайнае становішча адкватна. Адна жанчына супраць цэлае дзяржаўнае махіны ня здольная спыніць русіфікацыю, выцясьненіе беларускай мовы са штодённага ўжытку, фактычную дыскримінацыю беларускамоўных грамадзян, урэшце, яна ня здольная цярпець уласнага штодзённага прыніжэння. Простыя звароты ў інстанці не даюць ніякага выніку.

Называецца жа выступ у абарону роднай культуры распальваннем нацыянальнай нецярпімасці і розні, ня толькі дзіўна, ня толькі процізаконна, але й амаральнай.

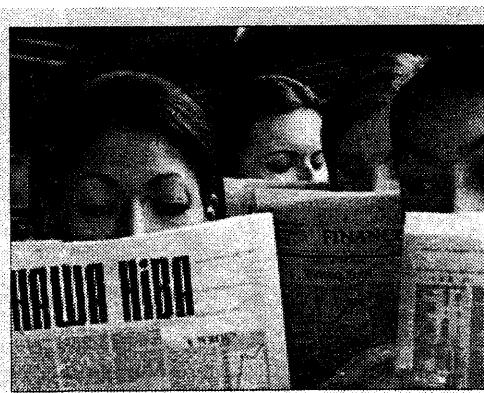
Тут мы маем справу не з юрыдычнай, а менавіта з маральнай праблемай. Калі чалавек, даведзены да адчая, крычыць пра сваё тупікове становішча, наш усіхны чалавечы маральны авабязак прынамсі выслушаць яго, зразумець ягоны бол. Гэтак кожны з нас мусіць паводзіць сябе па-людзку. Калі ж чалавек звязраеца з ўрэдакцыю газеты, дык рэдакцыі пад сілу ня толькі выслушаць і зразумець, але й данесці гэты

Працяг на старонцы 3.

«Наша Ніва» — гэта 12 старонак інфармацыі і камэнтароў пра падзеі ў Беларусі і сусвете, беларускі погляд на ўсё, паўнакроўная беларуская культура, не зъянівчаная савеччынай, жывы голос незалежнага беларускага грамадзтва. Дык падпішыцца, калі ласка! Падпісны індэкс 63125. Падпіску на «НН» прымаюць на любы пошце, у любым шапіку «Белсаюздруку».

Падпіска на месяц каштует:
для менчукоў на шапік ці краму «Белсаюздруку» — 390 руб.;
звычайнай на пошце ці ў «Белсаюздруку» — 439 руб.

«НАША НІВА». ВЫДАЕЦЦА З 1906 ГОДУ.

Фота Анатолія Клешчулі

Жывая гісторыя доўгая вайна Віктора Сікоры

Апошнім часам, гледзячы фільмы пра вайну, лаўлю сябе на нязвыклай рэакцыі. Чамусыць менавіта цяпер да болю крыўдна за пакаленіе нашых дзядоў. Нават тыя, хто ў калёнах альбо бязь іх ідзе сёняня побач з Лукашэнкам, наўрад ці пагодзяцца, што прычакалі сваёй сівёттай будучыні. Тыя, хто выжываў пад акупацыямі, прыкладна гэтак жа выжываюць і цяпер, у мірнай Беларусі. Тыя, хто змагаўся за вольную ад усіх акупацыяў Беларусь, так і не пабачылі краіны вольнай.

У большасці беларусаў адсутнічае адзін з галоўных жыцьцёвых стымулаў нацыі — жывое адчуванне еднасці й пераемнасці пакаленінай. Амаль усе героі вайны, «прычэпленыя» нам са школьнай лавы, — не тутэйшыя. Нашы суседзі, прыкладам, расейцы ды ўкраінцы, лягчэй знаходзяцца апору для свайго патрызму: у іх ёсьць хаты б жывыя прыклады уласных дысыдэнтаў, некаторыя з якіх сталі актыўнымі дзеячамі дэмакратычнага руху. Беларусам жа, бадай, недастаткова аддзеленага ад нас больш як стагодзьдзя з Кастуся Каліноўскага — а сваіх Валерыяў Навадворскіх, Анатоляў Лупынісаў, Андрэяў Сахаравых, Яраславаў Стэцько як бы й ніяма. Канечне, гэта ня так, але іх пакуль ніяма для большасці — той крэтычнай масы насељніцтва, якая магла бы вызначальна съведчыць пра наяўнасць беларускай нацыі. Пакуль што нацюю мусіць ляпіць з «народнай масы» адзінкі, якія маюць гонар, волю й добрую памяць...

Віктар Сікора — съведка ваенных падзеяў на Беларусі і ўдзельнік моладзевага беларускага руху. Калі гітлераўская Немеччына напала на сталінскі СССР, сп. Віктару было амаль 16 гадоў. Сёлета 12 ліпеня (як ён сам кажа, «на Пятра») патрыёт адзначыць свае 75-я ўгодкі. Гэты запіс нашай размовы зроблены пры амаль выпадковай, але незабытай сустрэчы. І зусім не адмыслова да юбілейнай даты 9 траўня...

«Вы пытаецца, з чаго пачалося ў 41-м? Пачалося ўсё з того, што палякі ўсіх прыцінулі. Усе ўлады, і паліцыю, і мясцовыя гміны, паветы — усё пазахоплівалі й сваіх людзей рассадзілі. І беларусам нідзе ходу не было. Беларусаў стараліся зъяніцца на адным — пад выглядам камуністай. Трэ былі ратавацца. Пачалася вялікая барацьба.

Пералом у гэтай барацьбе за беларуское прыпаў на пачатак 42-га. Тады ўжо сталі бедныя беларусы за сваё рашуча выступацца. Пачалі адваёўваць у паляжай пасады. Урадавая мова на тэрыторыі Задніней Беларусі спачатку стала наемецкай, але неўзабаве — беларускай. І на ўсе пасады ўжо прыйшли беларусы.

Пры канцы чэрвеня 43-га ў Паставах прыехаў кіраўнік Глыбоцкай акругі Саюзу моладзі Аўгэн Мацюшонак з камісарам Вятвіцкім.

Працяг на старонцы 5.

2 З УСЁЙ КРАІНЫ

Айцец Іван Спасюк дамогся перасуду

Праваслаўны сьвятар Іван Спасюк з Пагранічнага Бераставіцкага раёну дачакаўся справядлівасці. Гарадзенскі абл- суд пастановіў: справа башчошкі павінна быць пераглядкана ў судзе Ленінскага раёну Горадні, на рашэнне якога ён падаваў касацыйную скаргу.

Іван Спасюк судзіўся з япіскам Арцеміем і япархіяй, якая выдае газету «Гродненскія епархиальныя ведомості». Ён даводзіў, што япіскап яго абразіў і што артыкул, які быў змешчаны ў газэце, закрануў ягоны гонар і годнасьць («НН» падрабязна пісала пра судовы разбор). Башчошка патрабаваў публічнага прабачэння ад япіскапа, абяўражэння ў газэце і штрафаў — 50 мільёнаў рублёў з уладкі і 70 мільёнаў з царкоўнага выдання альбо з самой эпархіі, якав з'яўляецца яе выдаўцом. Старшыня Ленінскага суду І.Грышкевіч, аднак, пасля разбору адмовіўся задаволіць патрабаваны І.Спасюка. Цяпер справа зноўку будзе разгледжана ў гэтым судзе, але іншым судзьдзём.

Айцец Іван, як вядома, выйшаў з-пад юрыдыкцыі РПЦ і далучыўся да Беларускай народнай праваслаўнай царквы. Улады катэгарычна адмаўляюцца рэгістраваць ягоны прыход і не дазваляюць будаваць царкву. Набажэнствы мусяць адбывацца ў «дамовай царкве». Айцец Іван пахваліўся, што на Вялікдзень на службе было шмат людзей, адбылася, як мае быць, усяночная. Ён таксама паведаміў, што япіскап Рыжы аказаў яму дапамогу, дапамог набыць машыну, кампьютар, прынтар. Але самае галоўнае, удалося набыць іканастас і ўсе рытуальныя прылады. Прычым ён купіў іх у Кіеве, дзе, з ягоных словаў, ўсё значна танінейшае. Простая плашчаніца каштуе ўсяго 55 даляраў, а вельмі шыкоўная — 700. У нас жа нават звычайная — 1200. Харугвы ў нас па 100 даляраў — удвая даражэйшыя, чым ва Украіне. Сьвятарскую шату таксама ва Украіне можна купіць таніней больш як у два разы.

Сяргей Астраўцоў, Горадня

Спалілі млын

19 красавіка а 5-й раніцы згарэў млын, які знаходзіўся на тэрыторыі раённага літаратурна-этнографічнага музею ў вёсцы Русіны, што пад Баранавічамі.

Пажарныя прыхалі хутка, але ня здолелі патушыць, бо млын быў апрацаваны адмысловым растровам, які зьберагае дрэва ад наступстваў часу, але ж не беражаў ад агню.

Заснавальнік і дыректар музею Міхаіл Бернат спэцыяльнік для газеты «Наша Ніва» распавёў пра млын і свой музей.

«Гэта падпал! У 1995 годзе млын спрабавалі спаліць таксама, але тады яго здолелі ўратаваць. Млын быў збудаваны недзе пры канцы XIX — на пачатку XX ст. калі вёскі Залюбічы, што побач са славутым Крашынам. Майстравалі яго два браты з вёскі Літва, што ў баранавіцкіх ваколіцах. Гэта млын-казлоўка. У Беларусі сустракаліся толькі казлоўкі і шатроўкі. Шатроўкі існавалі толькі ў Магілёўскай і Віцебскай абласцях. Даўгі час млын стаяў напалову разбураны, а ў 1994 годзе быў перавезены ў наш музей і адрестаўраваны.

Шмат было пакладзена пра-

Фота Эдуарда Кабяка, БелТА, 1994

цы ў гэты музэй. Дужа многа дапамагалі хлопцы з ТБМ, дырэктар Баранавіцкага лягасу Васіль Лісейчыкаў падараўаў кузню, гарно, выцяжку зрабілі, Фонд Культуры грошы дадаў і гарадзкі аддзел культуры. Столікі было зроблены, каб аднавіць гэту стваронку гісторыі нашай Радзімы — і вось яе вырвалі! За пару хвілін!

Цяперак мы шукаем млын, хай ён будзе разбураны, разбіты — мы адновім яго! Вакол музэю давядзенца пастаўіць высокі плот, каб больш ні адзін дэбіл ня здолеў зьнішчыць спадчыну нашых продкаў.

Калі хто з чытачоў «Нашай Нівы» ведае месца, дзе знаходзіцца нікому не патрэбны млын, маю да іх просьбу — хай патэлефоне ў музэй. Тэлефон: (0163) 44-86-69. Галоўнае нават і на ўвесі млын, галоўнае, махавік і паварот (што паварочвае млын супраць ветру), астатнія можна аднавіць.

Патрэбны таксама й грошы, каб аднавіць яго. Калі нехта жадае дапамагчы, хай ахвяруе грошы на рахунак ТБМ з аднакай «На аднаўленыне млына».

P/r 3015215590015, код 715, філіял 0505 АКБ «Пріорбанк».

Нам нікто не дапаможа, акрамя нас саміх!

Руслан Равяка, Баранавічы

У Шклове перанеслы Дзень перамогі

Нечакана Дзень перамогі ў цяперашнія нашай сталіцы, у Шклове, адзначылі яшчэ сёмага. Усё было як звычайна ў апошнія гады: парад сельгас-тэхнікі, за якой шчыльнымі калёнамі праішлі працоўныя мясцовых прадпрыемстваў. Як лічыцца тутэйшыя, Дзень перамогі перанеслыі невыпадкова. Усе мерапрыемствы тут на гэты раз адбыліся з узделам Уладзімера Канаплёва, намесніка сікера палаты прадстаўнікоў. Неўзабаве ж выбары. Вось і рыхтуецца зямляк. А 9-га ж яму мусова будзе ў Менску на трывуне стаяць. Раней віцэ-сікіер прывозіў у раён некалькі мікра-аўтобусаў і тэлевізараў, дарэньне якіх асьвятляла нават БТ. Цяпер вось і Дзень Перамогі перанеслы... Усё на выбары!

Сылёзы менскага мэра

У Баранавічах нарэшце скончыўся амаль двухмесячны пэрыяд безуладзьдзя. Новым начальнікам гораду стаў загадчык гарфінадзелу Віктар Дзічкоўскі. Яму толькі 45 гадоў, ён дасьведчаны ў фінансах. «Перадаць вахтавы сыняжак» прыхадзіў з Менску і Міхаіл Паўлаў. Ягоныя ўспаміны пра добрыя парадкі ў Баранавічах, дзе ён «працаваў без каманды, але добра і паважна» перарваліся съязьмі. «Я нікога ня здаў, ня зрадзіў, не падставіў», — казаў ён. Столікі заслугі.

Уладзімер Курдыс, Баранавічы

Год без Захаранкі

7 траўня на вул. Магілёўскай адбыўся несанкцыянаваны пікет. Калі 30 чалавек, у тым ліку лідэры палітычных партыяў, трymалі плякаты: «Тут год таму зынік Юры Захаранка». Хоць Чыкін і на даўгу зволу на пікет, а гнаў пікетоўшчыкаў на плошчу Бангалор, міліцыя на Магілёўскай нікога не чапала, мо дæля памяці свайго былога міністра.

Б.Т.

Сatanісты?

Ноччу з 30 красавіка на 1 траўня на ляхавіцкіх могілках павалілі ў паблі 128 помнікаў. У ноч на Вялікдзень! Хто зрабіў гэта, пакуль невядома, але гэта ўжо на першы раз. Міліцыяны кажуць, што вінаватых раней заўжды знаходзілі. А цяпер?

Старым — помач

Прадстаўнікі Баранавіцкай Лігі Жанчын перед праваслаўным Вялікаднем наведалі Дом састарэлых, што ў Лясной. Там старым перадалі рэчы, што сабрала для іх беларуская грамадзкасць Баранавічай.

Руслан Равяка, Баранавічы

У Пецярбургу заблі смургонцаў

У Смургонях пахавалі двух маладых хлопцаў. Яны працаўвалі ў Санкт-Пецярбургу, дзе мелі прыватную дыскатэку. Хто і за што забіў наших хлопцаў, невядома. Іх целы знайшли ў розных месцах гораду. Хлопцаў застрэлілі.

У Некрашунах — жудасьць

У ставе ля вёскі Некрашуны жыхары выпадкова знайшли труп 11-гадовай вучаніцы школы з Кемелішкай. Міліцыя кажа, што дзяўчынка згвалтавалі, збілі і ўтапілі. Злачынцаў шукаюць.

Мар'ян Вялігроўскі, Астравец

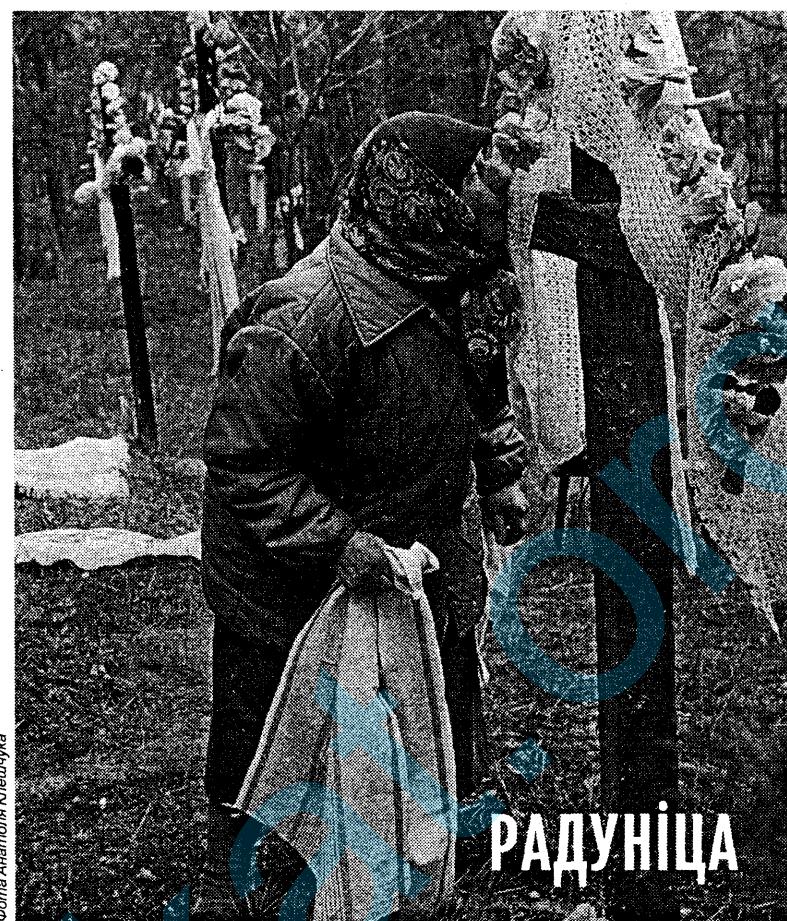
У стылі Пал Пота

У дзяржаўнай арганізацыі Берасьця з адміністрацыі прыйшла папара, згодна з якой дзяржаўныя служкі мусяць адпрацаўваць па 5 дзён на будаўніцтве Палаца спорту. Помнік сучаснай архітэктуры і сучаснай гісторыі плянунеца здаць да 3 ліпеня, як паведамляе Беларуская Асацыяцыя Рэурсавых Цэнтраў.

Кралі па мільярдзе у год на дваіх

У адным з раённых аддзелаў адукцыі Магілёўшчыны выкрылі дзве бугальтаркі гэтага аддзела, якія пару гадоў атрымлівалі грошы на «мёртвых душаў». Як падлічылі рэвізоры, круцельства цягнулася аж 6 гадоў, а накрасы ці дзве хвація ў цёткі пасыпелі 6,5 мільярдаў. У ведамасцях рэвізоры знайшли 14 чалавек, якія на самрэч і на ведалі пра «свае» грошы. Цяпер вядзенца разбор.

Сымон Глазштайн, Магілёў

ПАЗЫТЫВЫ

НАРОДНЫ ГАРЫЗОНТ

тыя рабочыя. Іхнімі намаганнямі менскія гандлёвыя маркі трymаюцца на рынку, асабліва ў быльш СССР. Пацьверджанне таго вынікі дасьледаванняў незалежнага цэнтра «Рамір». Сацыяльягі гэтай установы апытаўлі ў 18 расейскіх гарадох 800 чалавек ва ўзросце 18 і болей гадоў.

Сацыяльягі прасілі людзей прыгадаць вядомыя ім маркі тэлевізараў. Апытныя найчасціцай згадвалі 16 марак, прычым менскія апараты занялі зусім някепскі шосты радок, а віцебскія замыкалі рэйтынг.

Па вынікі дасьледавання добра відаць якія маркы: Sony, Panasonic и Samsung. Але ж адна реч — ведаць, іншая — мець, а трэцяя — марыць. Дык акказаеца, што найчасціцай (15%) на лепшым месцы ў расейскай хадзе стаіць карэйскі Samsung.

Марка	1	2
Sony	65	2,50
Panasonic	59	1,50
Samsung	45	0,87
LG	25	1,13
Philips	21	1,25
Гарызонт	17	0,13
Рэкорд	13	0,40
Funai	12	0,20
Sharp	10	0,40
Рубін	9	0,40

1) спонтаннае веданье маркі, у % ад колькасці апытаўных

2) Адносіны колькасці тых, хто хоча набыць пэўную марку, да колькасці тых, хто яе ўжо мае

Падобна, што Philips, Sharp і «Рубін» зробілі нам грунтоўную канкуренцыю на самым нестабільным у сьвеце рынке наступнага дзесяцігодзьдзя. Но цана аднаго нашага экспартаванага тэлевізара скарыцілася са 166\$ у 1998 г. да 131\$ у 1999 г., у той час як афіцыйна імпартаваны з-за мяжы Садружнасці і Саюза патанынелі з 493 да 363 USD.

Есьць небясьпека, што ў 2001 годзе частка электрарата можа наўбачыць жывой трансільяціі. А можа генак лепей будзе?

Міхал Залескі

В.Фурман

ВІНАВАТЫЯ Ў СВАІМ АДЧАІ

Працяг са старонкі 1. чалавечы крэк да іншых, найперш да дзяржаўных органаў, якім пад сілу аказаць чалавеку рэальную дапамогу, зъмяніць тую нездаровую ситуацыю ў грамадстве, якая давяла чалавека да адчая. Але што адбываецца ў нашым выпадку?

Рэдакцыя публікуе ліст, прызнаючы, што проблема, паднятая ў ім сапраўды вартая ўвагі і грамадства, і дзяржаўных органаў, а дзяржаўны орган, замест таго, каб прынамсі зъяўрнуць увагу на гэтую проблему, пагражае газэце закрыццём. Гэта як бы нехта патрапіў у бяду і крэчаў паратунку, а вы, надзелены паўнамоцтвам яму дапамагчы, ня толькі прайшлі міма, але яшчэ й прыграілі: будзеши крэчыць — пакараю!

«Наша Ніва» заўсёды дэкліравала адноўкаве стаўленне да ўсіх народаў і культур, а таксама — аб'ектыўны падыход у асьвятленні міжнацыянальных зносінаў. Рэдакцыя публіковала і будзе публіковаць лісты сваіх чытачоў, калі думка або настрой, выказанныя ў гэтым лісце, сапраўды маюць месца ў нашым грамадзкім жыцці, нават калі рэдакцыя такую думку або настрой не падзяляе. На наша меркаваныне, гэта і ёсьць прынцып аб'ектыўнага асьвятлення. Удумлівы чытак заўсёды мае магчымасць сфармуляваць сваю ўласную пазыцыю. Абсалютную каштоўнасць для «Нашай Нівы» ўяўляе любы народ і любая культура сьвету. Нездарма у газэце публікуецца вялікае мноства матэрыялаў, якія раскрываюць спэцыфіку і культуру роз-

ных народаў, у тым ліку і расейцаў. Пазнаючы іншых, мы шмат даведваемся пра сябе саміх.

Такая пазыцыя газэты і стала прычынай гэтага судовага канфлікту. Дзяржаўны камітэт па друку як выразнік ідэалёгіі цяперашняга кіраўніцтва РБ, выносячы «Нашай Ніве» папярэджаньне, сам трапляе ў пастку неаб'ектыўнасці і тэнэнцыянасці. Як вядома, менавіта расейцаў сёньняшня ідэалёгія кіраўніцтва РБ абрала за сваю «святынную карову», вылучаючы іх сярод іншых народаў і культур. Для ілюстрацыі вартага згадаць нядаўні судовы працэс, у якім габрэйская грамада патрабавала забараніць книгу з заклікам «Бей жидов, спасай Росію» і гэты працэс прайграла, бо называлікі прызнаны судом як «навуковы». Вартада пасыпціць, што калі б чытак Т. Судзілоўская ў сваім лісце написала «ненавіджу жыдоў», зрешты, як і «ненавіджу палякаў», «ненавіджу літоўцаў», «ненавіджу беларусаў», тады «Наша Ніва» ня мела б ніякіх прэтэнзіяў з боку дзяржавы. Але нагадаем, што не габрэйскія або палянізацыя, не літуанізацыя маюць месца сёньня ў Беларусі, а менавіта русіфікацыя, чым і выкліканы гэты эмацыйны ліст. Такім чынам, гаворка ідзе ні ў якім разе не пра міжнацыянальныя адносіны, а пра дыскрымінацыю беларускага чалавека ў сёньняшній РБ.

Каб пераканацца ў гэтым, я папрасіў журналіста «Нашай Нівы» выйсці куды-небудзь на праспект Скарыны ў Менску і зрабіць вулічнае апытанье такога зъвесту: «Ці лічыце вы, што

тыя, хто гаворыць па-беларуску, пачуваюцца ў Беларусі — на вуліцы і ў краме — горш за іншых». Прызнаюць, якіх заўгодна чакаў адказаў, толькі не такога: «А у нас ніхто па-беларускі не разгаварывае!» Няма, значыць, проблемы. Няма таго, пра што піша чытак Судзілоўская і, дарэчы, яшчэ дзясяткі чытак, якія штодня сутикаюцца з сянявагай і аброзамі толькі з-за таго, што насымеліся ў грамадzkім месцы зъяўрнуцца да некага па-беларуску.

Я наўмысна зрабіў у тым вулічным апытаныні менавіта маральны, а ня моўны акцэнт. «Чалавеку горш, чым астатнім» — вось пра што было тое пытанне. Але якраз гэта — чыясыць бяды ці проблема — засталася незадаважаным. Чаму? Тому што дэмагагічная манера гаворыць пра вонкавае, пра аббалонкі і ніякім чынам не дакранацца сутнасці, стала ўласцівай цяпер пімат каму ў Беларусі. Праз дзяржаўныя сродкі масавае інфармацыі яе штодня, іншы раз па некалькі гадзін за пар, пралагандуе галоўны «настайник» беларускага народу.

А вынік усяго гэтага несуцешны. Чалавек крэчыць пра сваё адчыненіе становішча, а ты, што праходзяць міма, альбо не заўажаюць, альбо імкніца ўрэзаны яму добрانька, каб не крэчыць. Такая рэакцыя напрасткі вяртае нас да практикі і бытавых дачыненій колішніх нацысцкіх імпэрыі. Тады таксама ніхто ня мог западозрыць у сабе «некультурнага» чалавека, нават калі пінаў таго, хто прасіў аб ратунку.

Адчай іншых мусіць цвярэзіць, а не ап'яняць.

Стан прызыўнікоў

У красавіку на мэдкамісію накіравалі 266 маладых крэчыцаў-призыўнікоў. 7 чалавек зь іх не прыйшлі, хаваюцца. 151 чызъянік прызнаны прыгодным для службы, 90 накіраваны на дадатковое абысьледаванне здароўя, 17 — звольненыя ў запас і 1 чалавек з-за здароўя зусім вызвалены ад арміі. Выходзіць, больш за 40% призыўнікоў так і ці так маюць проблемы са здароўем. Аднак гэта не адзінай проблема.

Некалькі апошніх гадоў шэрагі войска не папаўняліся за кошт асуджаных у свой час прызыўнікоў. Кожны камандзір венчанай часткі меў права адмовіцца ад прызываў ў свой аддзел людзей, якія маюць за плячыма судзімасць, няхай сабе і ўмоўную. І ў большасці выпадкаў камандзіры адмовіліся ад такога папаўнення. Такім чынам, у Беларусі назапасілася прыкладна пяць тысяч чалавек, якія ўсімі парамэтрамі падыходзяць да службы, але...

Вышэйшая кіраўніцтва вырашила «разобрацца» з гэтым пытаннем. І вось ад 2000 году спусцілі новае палажэнне. Цяпер толькі некаторыя венчаныя часткі маюць права выбіраць сабе кадры, а ў астатнія будуть дасылаць прызыўнікоў бяз згоды камандавання. Натуральная, што тысячы судзімі неўзабаве ўліцаў ў шэрагі ўзброеных сілаў. На Крэчыцьціне налічваецца 34 прызыўнікі з судзімасцю, і яны адправіліца ў войска абараняць радзіму ад замежнага і ўнутранага ворага.

Андрэй Кузьмін, Крэчыца

была взята в готовом виде из синтеза... Гитлер — еврей по материнской линии, Гебельс — евреи».

«Народ, исповедующий религию, проповедующую воровство, мошенничество, убийство, избиение целых народов, — является по существу преступным... Евреи не могут быть равными с христианским народом».

«Иудеи, стремясь извлечь максимум выгоды из числа их собратьев, якобы погибших в лагерях Гитлера, раздули цифру своих жертв приблизительно в 20 раз...».

«В центре проблем, поставленных нам сегодня жизнью, стоит только еврейский вопрос...».

Выходзячы з кнігарні «Праваслаўная кніга», па-іншаму пачынаеш ацэнваць усьмешкі патрыярха Алексія і мітрапаліта Філарэта на іхных партрэтах у холе. Вось, аказаеца, у чым справа! Яны, мусіць, раней за іншыя даведаліся, якое пытанне стаіць у цэнтры ўсіх наших проблем.

Ведаюць той сакрэт і дзяржаўныя органы: суд і прокуратура, Камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцяў, Камітэт па друку. Ведаюць, бо таксама толькі хітараваты ўсьміхаюцца ў адказ на звароты габрэйскіх арганізацый. Маўчыць палаты, урад, адміністрацыя прэзыдэнта. Нягледзячы на то, што ў продажы ўжо зъявілася і навінка: кніга «Война по законам подлости» заклікаў да распальвання міжнацыянальнай варожасці. Пачатак 11 траўня а 14-й.

роднай ізалації, ведаюць запаветнае раשэнне ўсіх проблем — поўнае зыншчэнне габрэяў! Няшмат іх, прайда, ужо засталося. Столкні, колькі ў вайну, ужо на зыншчышчы. Але ж подзыві папярэднікаў не пакідае ў спакоі. Тыя, хто з-за малалетства не пасыпей пастраліца на Ямах, папрацаўваць «дантыстам» у крэматорыі або проста ўчыніць беспакараны пагром габрэйскіх кватэр, прагнучы сатыфакцыі і заклікаюць паўдзельніцаў на гэтых ўсіх іншых.

Бо пакуль яны не здаваюцца, у краіне будзе працягвацца стагнацыя, будуть дагніваць калгасы, не напоўняцца крамы, ня вырастуць заробкі, вакол не засыпецца сонца і Беларусь не ператворыцца ў багатую, паважаную ў сусвеце краіну.

Таму народ мусіць цешыцца разам з сваім кіраўніцтвам, не пераймацца асабістымі турботамі, а пільна высоўваць дзеякога апошніяга тутэйшага лекара ці кампазытара, каб адпомесьці, нарашце, за негабрэйскую большасць Нью-Ёрку, што вымушаная душыцца кашэрным мясам.

Яку Гутман, прэзыдэнт Сусветнага згуртавання беларускіх габрэяў

Гарадзкі суд Менску будзе разглядаць скары габрэйскіх арганізацый на рашэнне суду Савецкага раёну, які не знайшоў у кнізе «Война по законам подлости» заклікаў да распальвання міжнацыянальнай варожасці. Пачатак 11 траўня а 14-й.

Кіраўнікі дзяржавы, што давялі эканоміку да развалу, народ — да галоты, а краіну да міжна-

ЦІ ЛЁГКА БЫЦЬ БЕЛАРУСАМ?

Лічыцца, што расейская мова ў Беларусі «універсальная», а беларуская можа ствараць праблемы для яе носібітаў. Гэтым і тлумачаць выбар большасці нашага зрушіфікаванага грамадзтва на карысць расейскай. Ці лічыцца гэткае съцвярджэнне справядлівым тыя, хто сам гаворыць па-расейску? Пад час праведзенага апытання людзі выказвалі свае меркаваныя наконт таго, ці пачуваюцца ў паўсядзённым жыцці іхныя суйчыннікі, якія размаўляюць толькі па-беларуску, горш за тых, хто карыстаецца мовам расейскай.

Галіна Палейка, прадавец: «Задзейнік апытання людзі выказвалі свае меркаваныя наконт таго, ці пачуваюцца ў паўсядзённым жыцці іхныя суйчыннікі, якія размаўляюць толькі па-беларуску, горш за тых, хто карыстаецца мовам расейскай».

Кастусь Чыжык, выкладчык БДЛУ: «Нездаровая цікаўнасць»

Беларуская мова можа выклікаць усымешку на вуснах прадаўда ў краме, калі да мяне зъяўрнуцца да яго па-беларуску, можа спраўакаваць нездаровую цікаўнасць, але гэта ня мусіць стацца прычынай для нейкіх комплексаў, калі чалавек добра валодае беларускай мовай. У прынцыпе, яго заўсёды разумеюць. Але я заўсёды ўсё разумею, калі да мяне зъяўрнуцца да яго па-беларуску, можа спраўакаваць нездаровую цікаўнасць, але гэта ня мусіць стацца прычынай для нейкіх комплексаў, калі чалавек добра валодае беларускай мовай. У прынцыпе, яго заўсёды разумеюць. Але я заўсёды ўсё разумею, калі да мяне зъяўрнуцца да яго па-беларуску, можа спраўакаваць нездаровую цікаўнасць, але гэта ня мусіць стацца прычынай для нейкіх комплексаў, калі чалавек добра валодае беларускай мовай. У прынцыпе, яго заўсёды разумеюць. Але я заўсёды ўсё разумею, калі да мяне зъяўрнуцца да яго па-беларуску, можа спраўакаваць нездаровую цікаўнасць, але гэта ня мусіць стацца прычынай для нейкіх комплексаў, калі чалавек добра валодае беларускай мовай. У прынцыпе, яго заўсёды разумеюць. Але я заўсёды ўсё разумею, калі да мяне зъяўрнуцца да яго па-беларуску, можа спраўакаваць нездаровую цікаўнасць, але гэта ня мусіць стацца прычынай для нейкіх комплексаў, калі чалавек добра валодае беларускай мовай. У прынцыпе, яго заўсёды разумеюць. Але я заўсёды ўсё разумею, калі да мяне зъяўрнуцца да яго па-беларуску, можа спраўакаваць нездаровую цікаўнасць, але гэта ня мусіць стацца прычынай для нейкіх комплексаў, калі чалавек добра валодае беларускай мовай. У прынцыпе, яго заўсёды разумеюць. Але я заўсёды ўсё разумею, калі да мяне зъяўрнуцца да яго па-беларуску, можа спраўакаваць нездаровую цікаўнасць, але гэта ня мусіць стацца прычынай для нейкіх комплексаў, калі чалавек добра валодае беларускай мовай. У прынцыпе, яго заўсёды разумеюць. Але я заўсёды ўсё разумею, калі да мяне зъяўрнуцца да яго па-беларуску, можа спраўакаваць нездаровую цікаўнасць, але гэта ня мусіць стацца прычынай для нейкіх комплексаў, калі чалавек добра валодае беларускай мовай. У прынцыпе, яго заўсёды разумеюць. Але я заўсёды ўсё разумею, калі да мяне зъяўрнуцца да яго па-беларуску, можа спраўакаваць нездаровую цікаўнасць, але гэта ня мусіць стацца прычынай для нейкіх комплексаў, калі чалавек добра валодае беларускай мовай. У прынцыпе, яго заўсёды разумеюць. Але я заўсёды ўсё разумею, калі да мяне зъяўрнуцца да яго па-беларуску, можа спраўакаваць нездаровую цікаўнасць, але гэта ня мусіць стацца прычынай для нейкіх комплексаў, калі чалавек добра валодае беларускай мовай. У прынцыпе, яго заўсёды разумеюць. Але я заўсёды ўсё разумею, калі да мяне зъяўрнуцца да яго па-беларуску, можа спраўакаваць нездаровую цікаў

доўгага гуканьне вясны

У Беларусі каторы год чакаюць Вясны. Абрыдлай духоўная зіміца зацягнулася. Палякі ў літоўцы перасталі ўжо заўважаць атрыманую свабоду, бо прывычныя да яе, расейцы канчаткова ўпэўніліся, што яе не існуе. Недалужныя ж беларусы дагэтуль гукаюць яе, майструючы папяровыя птушачкі сваіх мрояў пра съветскую будучыню.

Вясна чакалі ў канцы лютага 89-га. Яе чакалі ў 91-м, калі красавіцкі бунт работнікаў меўся перарасці з кілбаснага ў народны ды паперці з крэслай камунікаў. Яе чакалі ўвесну 94-га, калі нацыяналістычная хеўра ўжо рабіла запасы адмысловых, эксклюзіўных і прости ўлюбленых супрытусовых напоў, каб спажыць іх, съяткуючы будучую перамогу нашага Зені на выбарах.

А Яна ўсё не прыходзіць. Даўно мінуўся п'яны травень 95-га. Пілі ад расчараўанія і злосці на ўесь гэты дурны народ. Вясна 96-га? Ня толькі праабаронцы з аднайменнай арганізацыі памятаюць той уздым. Студэнцкая моладзь бязбоязна торгала А.Г. за вусы ў перапынках паміж півам на Тройцы і Панікоўцы. Можна ўспомніць незразумелы, кастрюбаваты 97-ы, калі разам з крывей з расьсечаных галоваў сплыvala і надзея на перамены на лепшае.

Вясна 99-га ўразіла вясёлым

нахабствам апазыцыі, якая наўшце наважылася выбарамі паставіць свае ўмовы рэжыму. Але з таго нахабства другога шчасця не атрымалаася. Усё скончылася хамствам бязглузда змахляваных выніку.

Цяперашняя вясна не абяцае павароту на лепшае. Апазыцыя правяла чарговы веснавы наступ на ўлады, падобны да пазыцыйнага наступу ў зачяжной вайне. Калі 20 мэтраў ужо велькі посыпех. Праўда, наступны дзень вяртае лінію фронту на ранейшыя межы. Галоўным дасягненнем у рэліяціях зь месца ідэалагічных баёў стаецца пры такой тактыцы сьпіс ахвяраў. Іх вялікая колькасць пішацца на раҳунак як чарговая маральная перамога над рэжымам.

У беларускіх палітыках, якія дагэтуль застаюцца ў глыбіні свае душы нефармаламі, жыве яшчэ іх юнацкае захапленыне імпрэзами. З часоў легендарнай Майстроўні імпрэза для іх самакаштойна. Сезонныя гуканьні, купалаваньні, калядаваньні — гэта іх жыцьцё. Як той п'яніст чакае дні Пaryскай камуны, каб выйті, так гэтыя беларускія нефармалы чакаюць нагоды сустрэць вясну або ўспамянуць дзядоў. Мім няўцям, што каляндар людзі ўстанавілі не для размаітых на- годаў. Час расыпісаў ў кален-

дары, каб не забыцца за штодзённым клопатам пра неабходныя рэчы. Ён, як вузел на памяць. І яй больш.

На трэба ляпіць з сябе трудзішчыся, якія дастойна ўстрэцілі празнік первага мая. У царкоўным календары шмат съвітаў. Але скажэце каму, што каталікі, напрыклад, дастойна ўстрэцілі Раство. А нашу беларускую Вясну розныя палітычныя фахоўцы мкнуцца кожан раз дастойна ўстрэціць. Палітычная праца яя мусіць спыняцца 26 красавіка, яна мае быць штодзённа.

Не пра тактыку тут ідзеца. Ход пра нутро душы. Аб працавітасці: палякі прыйшлі да волі молячыся, балтыскія народы — съпяваючы. Баскі дагэтуль стралююць, але пэўна ніколі не дамогуцца свае дзяржавы. Беларускія ж палітыкі нібы рыхтуюць утранік, прысьвечаны сустрэчы нашай волі. Ці добра разумеюць яны беларускую душу? Ці беларускім духам жывуць, ці толькі ўмееюць пераймаць суседзяў?

Дзяды гукалі вясну, не падлажжаючыся пад надвор'е. Вухканыне дзевак, што заклікалі вясну, неслася над паплавамі не тады, калі надвор'е спрыяла, і не таму, што было прызначана. Ім праста абрыдала зіміца, яны хацелі вясны. А калі праглі, дык і атрымлівалі.

Хто гукае, таго пачуюць.

Аўгэн Усошын

Б Т в а ч ы м а беларуса

ХМАРЫ НАД КІСЯЛЁМ

Быццам бы знайшліся грошы на БТ-2. Інвестарамі жадаюць быць ці расейскі бок («Ітэра» — газавыя магніты), ці нават німецкі. Тым часам пад шумок новых праектаў на БТ-1 ідзе прыхаваная баракьба. Кажуць, кагосяць з кіраўніцтва краіны з кіраўніком БТ Кісялем. Паводле чутак, нейкія людзі ў лукашэнкаўскай адміністрацыі адсочваюць у эфіры любую крамолу ды «капаюць» ужо не пад аўтараў падазронных праграмаў, а адкрыта пад Кісялем. А дысыдэнтства час ад часу зьяўляецца: 26 красавіка была «Чарнобыльская рапсодыя», у

якой праўду пра сёнянняшнія чарнобыльскія проблемы казаў ака- дэмік Нікітчанка, старшыня арг- камітэту «Чарнобыльская шляху- 2000». Пару разоў выйшла невялікая відэазамалёўка на верш Петруся Макаля з словамі пра то, што не шанцуе беларусам на разумнае кіраўніцтва. Неістотна, што верш напісаны даўно — усё адно «паклён на прэзыдэнта». Аўтараў, у адрозненіи ад Беклямішава з «Кроку», ня звольнілі. Ува ўсім становіщча вінаваты старшыня БТ: нехта спрабуе выставіць Рыгора Кісяля таемным апазыцыянарам і

дывэрсантам. Кажуць, што хочуць скараціць вяшчаныне БТ-1 на ка- рысць БТ-2...

А з другога боку, Кісяля ча- кae суд. Звольнены Беклямішавы Беларуская Асацыяцыя Жур- налісту падалі на яго ў суд за незаконнае звальненіне. Працэс мусіць адбыцца пры канцы траў- нія, прычым журналісты ўпэўне- ны ў сваёй перамозе.

Падрыхтоўка ж новых праграмаў БТ пакуль нагадвае нядобре памяці старыя. «Нашым песь- ням» Анатоля Ярмоленкі праро- чаць сумны лёс іншых аўтарскіх праектаў творчых асабаў, ад пры- роды эгаістычных, калі праграма ледзь не аўтаматычна ператвара- ецца ў «Мае песьні» Ярмоленкі. «Будні» ж, кажуць, выходзяць проста слабыя з прафесійнага боку.

Арцём Лук'яновіч

дзэвартавы

Гульні

14 траўня... Пяць год таму Аляксандар Лукашэнка распачаў традыцыю правядзення рэфэрэндумаў. Тады Пагоні ды бел-чырвона-белыя сцягі скасавалі. З гэтай нагоды М. Статкевіч пад канец «Чарнобыльскага Шляху» заклікаў народ выйсці з бел-чырвона-белымі кветкамі ды ў адпаведным убранні на гулянні на Каstryчніцкай плошчы а 19 гадзіне. А гэткія налепкі нехта расклейў у Менску.

Вершы ля Купалы

Паэты-прафесіяналы, паэты-аматары і праста аматары паэзіі 11 траўня а 17 гадзіне зьбірайцеся каля помніка Песьніру ў скверы Янкі Купалы. Маладыя сацыял-дэмакраты ладзяць там паэтычныя чытаныні.

Рок-манэўры

Манэўры пад кіраўніцтвам сп. Кулінковіча пройдуть пры любым надвор'і. Пачатак рок-вечарыны «Манэўры, травень—2000», — 12 траўня ў 19.00 у клубе «Акварыум» (былы «Магна») па адрасе вуліца Кульман, 14. Прысьвячаецца яна пачатку сівяцівання ў нагоды 11-годзідзя гурту «Найрадзюбель». У праграме — выступы гуртоў «Long Play», «Вертыкальны ўзълёт», «Её». Альлаголь на манэўрах — справа небяспечная.

Тым ня менш, падчас імпрэзы адбудзеца конкурс дэгустацыі піва — пераможцу абяцаюць 10 бутэлек бурштыновага рэчышкага напою. На вечарыне працуе мастак — майстар сяброўскага шаржу. Квіткі каштуюць 2500 у распавісюднікаў, а ў касе клубу ў дзень імпрэзы — 3000.

Апошняя прэм'ера сезона

У беларускай оперы — апошняя прэм'ера сезона. 13 траўня, у суботу, на сцэне — «Турандот» Дж. Пуччині ў канцэртным выкананні. Пачатак а 19.00.

Петрашкевіч

10 траўня свой юбілей съвятуе беларускі драматург і былы

дырэктар выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя» Але́с Петрашкевіч. З гэтай нагоды ён запрашае на вечар у кінатэатар «Зымен» а 19-й гадзіне.

Моцны кулак

13 траўня у менскім Лядовым палацы спорту міжнародны прафесійны турнір па кулачных баях «Чэмпіён-плюс». На рынгу стрэнуца лепшыя праdstаўнікі васьмі відаў адзінборстваў. Краіны-удзельнікі: Беларусь, Ангельшчына, Армения, Бразілія, Бельгія, Галіндыя, ЗША, Ізраіль, Італія, Казахстан, Нямеччына, Пакістан, Расея, С'ера-Леонэ, Украіна, Фінляндыя, Францыя, Харватыя, Чэхія, Швейцарыя — ці на ўесь сьвет зъехаўся ў Менск, каб пака- заць, у какіх кулакі мачнейшыя. Віды спорту: каратэ, тайландскі бокс, дзюдо, кікбоксінг, самба, вольная барацьба, бокс, рукапашны бой. Шоў-праграма з уделам артыстаў эстрады (спадзянемся, на ў якасці спарынг-партнераў). Пачатак а 19 гадзіне.

Жанчыны ды мячы

12—13 траўня ў гульнёўскім політэхнічным інстытуце (Багдана Хмельніцкага 9, праезд да станцыі метро «Акадэмія науک») ідзе фінальны турнір 8-га чэмпіянату Беларусі па гандболе сярод жанчынаў. Удзельнічаюць каманды БГПА (Менск), Другць-Белпак-Унівэрсітэт (Вільнюс), Аркадрон-РЦОП (Менск), РУОР-РЦОП (Менск). 12 траўня гуляюць з 18.00 да 19.00, 13 траўня з 10.00 да 13.00.

Жыцьцё жукоў

У Беларускім відзялаклюбе, што на Румянцева, 13, паказваюць мультфільм «Жыцьцё жукоў» — пра тое, як працавітыя мурашы змагаліся супраць конікаў-акунтаў. Хто перамог, даведаецца на відэасэнсе 10 траўня а 18 гадзініне.

Але́с Кудрыцкі

Без патэтыкі

У музей вялікай айчыннай вайны адчынілася новая экспазіцыя, прысьвяченая жыцьцю Менску пад німецкай акупаций. Сярод экспанатаў — тагачасныя газеты, гроши (райхсмаркі і савецкія чырвонцы), німецкамоўныя вулічныя шыльды, паштарты, табель пасыпівасці вучня менскай школы, дзе сярод прадметаў навучання ніяма расейскай мовы. Побач з фотаздымкамі (у тым ліку — зруйнаванага помніка Леніну на цяперашнім плошчы Незалежнасці) выстаўляюцца карціны менскіх мастакоў, што пісалі родны горад пасля німецкіх і савецкіх авіяналётаў.

Юрась Барысевіч

СЪМЕРЦЬ СТАРЭЙШАГА БРАТА

Беларуская хакейная зборная

Паміж ног! Менавіта такімі 20-капейкамі каўчукавы дыск прашмыгнуў у расейскую браму. «Го-о-о-о-о-о!!!» — у экстазе крычалі беларускія заўзятары на піцерскіх трибунах, з гонарам паказваючы ўсяму

святу вялізны бел-чырвона-белыя сцягі. Аж каментатар БТ сп. Навіцкі апамятаўся, на родную мову перайшоў, а то быў чыста па-расейску шпарыў...

Пасля беларусы адышлі ў абарону ды сцяроглі там сваё шчасціце. І у той час, калі пасля фінальнай сирэны чырвона-зялёнае палотнішча папаўло ўверх, на вялізным маніторы піцерскага лядовага палацу годна ўзымаўся бел-чырвона-белы сцяг. Жыве Беларусь!

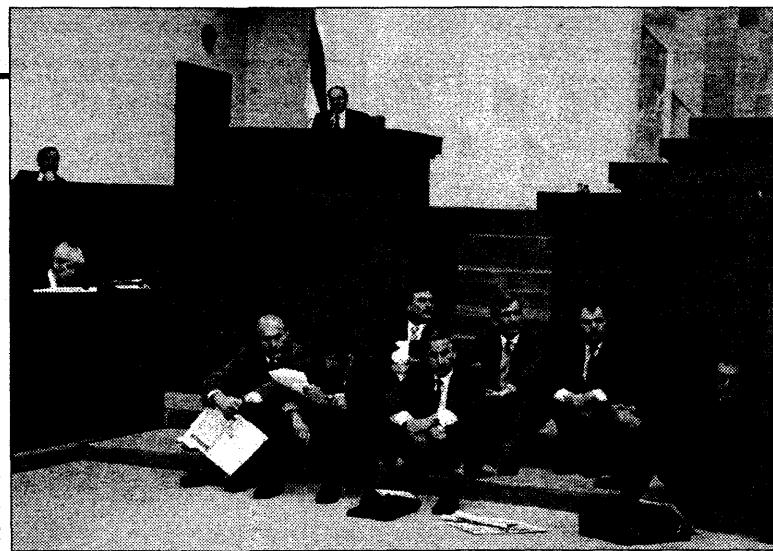
Богусь Біятляненак

Наша Ніва [19] 10.05.2000

Спрабы рабіць масавае аптынне насељніцтва маюць вельмі даўнюю традыцыю. Іх вытокі ў Беларусі сягаюць у часы Полацкага веча, калі грамадзяне гораду на сваіх сходах вырашалі найбольш важныя пытанні, у тым ліку запрашалі албо адпраўлялі ў адстадукі сваіх князёў. Мы нія ведаем «парламэнцкіх працэдур» працы Полацкага веча, аднак гісторыя съведчыць, што наўгародцы на сваім вечы часам вырашалі свае спрэчкі крыкам і

Фота: REX-PromMedia

Беларускі рэфэрэндум — Пірава перамога мясцовай намэнклятуры

Артыкул, пачаты ў 1995-м і скончаны ў 2000-м

лямантам. Чые прыхільнікі грамчай крыкнуць, той і перамог.

Рэфэрэндум, які пяць гадоў таму адбыўся ў Беларусі, чымсьці нагадваў наўгародскую традыцыю: у СМІ, і асабліва на тэлебачанні, панавала думка А.Лукашэнкі і яго каманды.

Асаблівую папулярнасць сярод прыхільнікаў прэзыдэнцкай ідэі набыў сумнавядомы фільм Азаронка, які паказалі нават двойчы. А вось калі Павал Шарашмет у сваім «Праспэкце» захацеў даць слова гісторыку ў абарону дзяржаўнай сымболікі, гэты скончыў выкінуць, неўзабаве зынкла і сама тэлеперадача.

Закон аб рэфэрэндуме, прыняты Вярхоўным Саветам Беларусі пад націскам апазыцыі, забараняў выносіцца на рэфэрэндум пытанні, якія парушаюць «дзяржаўныя гарантіі існаваннія беларускай нацыянальнай культуры і мовы».

Аб гэтым дакладна сказаў у сваім выступе 23 сакавіка 1995 г. на сесіі Вярхоўнага Савету Беларусі пад час абмеркавання рэфэрэндуму тагачасны старшыня Камісіі па заканадаўстве Дзмітры Булахай. Ён даў заключэнне, што пытанні, звязаныя з дзяржмоем і магчымасцю распуску ВС з ініцыятывы Прэзыдэнта, ня могуць выносіцца на рэфэрэндум, бо гэта забараненца дзейнім заканадаўствам і гэта ж вынікае з артыкулу 148 дзейнай Канстытуцыі.

Пытанніне, звязанае з новай дзяржаўнай сымболікай, не было сформулявана ў выглядзе абавязковай нормы права і магло, на думку Булахава, мець толькі кансультатыўны характар.

Трэцяе пытанніне — пра эканамічную інтэграцыю з Расеяй — утримлівалася адзнаку дзеянняў службовай асобы (Прэзыдэнта) і

раблялі басаножкі, але — на драўлянай акалодцы такій. Рабілі колы, дзёгаць гналі. Мы не рабавалі. Ніводнага ні па кім не зрабілі стрэлу. Сядзелі... У нас і свой мын быў, і свая варта была. А пасля палава з нас захацела за мяжу пайсыці. У Польшу ў далей на заход. Вось даведаліся работнікі гэтых міліцыі, НКВД, што мы ў лесе. Ага — і прайда!

Тады выйшаў якраз указ Вярхоўнага Савету, што дэзэрціры, за якімі німа забойстваў, нікіх злачынных учыніц, падлягаюць амністый. І ўсё, і чалавек сорак з нашых пайшлі... Нас засталося чалавек дзесяць, і мы думалі ўжо праўніца як-небудзь у Польшу. Няк я прыйшоў дамоў і сказаў, што не застануся. «Ай-ай-ай! — кажуць. — Ни кідай!..» Кажу, што мяне ўсё роўна тут замардуюць у турме. «А можа не?... А можа?...» А тут яшчэ прыехаў паэт такі — Міхась Машара. Я добра ведаю яго, у мяне кнішка ёсьць, ён там і мяне згадвае, і пра бацьку...

Я ж думаў — не даведаюцца пра Беларускую Незалежную Партию. Саюз Моладзі — то былі канцэрты. З такім патрыятызмам мы ад-

таксама не магло быць нормай права, што неабходна ў выпадку абавязковага рэфэрэндуму. Таму яно таксама можа быць толькі кансультатыўным.

Пасля таго, як выступ Булахава быў раскрытыканы Прэзыдэнтам і яго прыхільнікамі ў ВС, Дз.Булахай сказаў: «Самыя добрыя мэты нельга дасягаць спосабамі, якія сумнёўныя з пункту гледжання права. Ніводная мэта ў такой сітуацыі ня будзе дасягнутая. Той, хто пасяяў вецер, пажнеш ў выніку навальніцу».

Далей падзеі разгортаўся наступным чынам.

Пасля доўгага абмеркавання 10 красавіка 1995 г. пытанніне аб правядзені рэфэрэндуму, з перавагай толькі ў 7 галасоў, пасяля пайменнага галасавання, было прынятае за аснову. Назаўтра, раніцай 11 красавіка, дэпутаты парламэнцкай апазыцыі БНФ у знак пратесту супраць антызаконнасці абавязыці галадоўку і далей у абмеркаванні і галасаваннях узделу ня брали. Ніл Гілевіч заклікаў дэпутатаў усім сівятымі не галасаваць за пытанніне, звязаныя са статусам беларускай мовы. Генадзь Карпенка заклікаў сумленных дэпутатаў ня ўзяць залу паседжанняў.

Пасля пайменнага галасавання, было прынятае за аснову. Назаўтра, раніцай 11 красавіка, дэпутаты парламэнцкай апазыцыі БНФ у знак пратесту супраць антызаконнасці абавязыці галадоўку і далей у абмеркаванні і галасаваннях узделу ня брали. Ніл Гілевіч заклікаў дэпутатаў усім сівятымі не галасаваць за пытанніне, звязаныя са статусам беларускай мовы. Генадзь Карпенка заклікаў сумленных дэпутатаў ня ўзяць залу паседжанняў.

Першым галасавалася пытанніне, звязаныя з лёсам беларускай мовы. Зарэгістравалася 238 дэпутатаў. «За» прагаласавалі (пры кворуме для прыняція рашэння 152) толькі 124 дэпутаты, і пытанніне з трэскам праваліла.

Другім галасавалі пытанніне па сымболіцы. «За» прагаласавала пайменна 150 чалавек, але двух галасоў забракла, і пытанніне таксама не прайшло.

Пасля гэтага Лукашэнка заявіў, звязаўшася да ВС, што

давалі сябе гэтай справе: хто што мог, пісалі... Ведаце: такі дух! Сапраўды, проці нас у Паставах у 47-м годзе быў створаны ці Беларускі Саюз Патрыётаў, ці Саюз беларускіх патрыётаў. Я добра некаторых ведаў. Гэта ўсё з-за астакту духу гэтага — духу Саюзу Беларускай Моладзі, з-за яго на гэта пайшла моладзь. А КГБ настолькі мудра працаваў, што не арыштоваў, пакуль не пастаўнілася ім па 18 гадоў. Таму што па Канстытуцыі — не пастаўнілася ім па 18 гадоў.

Так доўга-доўга хадзіў, а колькі разоў мяне лавілі, колькі разоў адхадзіў — і я ведаю. Лёс такі — выжыць! Было, нават лічылі ў забытых. 22 жніўня 45-га году прыйшоў дамоў. Бацька: «Застаўся, пабудзь дома!» Я кажу: «Адхадзіць мае сябры, і я пайду!» — «Не! Пабудзь, пабудзь!» Я думаў: толькі дзенін прайшоў. Але праз той дзенін мае хлопцы й пайшлі... Ужо мяне Пайшлі ў Польшчу. Застаўся я адзін, мне 19 гадоў, вайкі вывоць у лесе. Адзін! Аднаму непрыемна. А дзе зямлянкі, там такі гушкар, і новых не срабіць съязынак: як хадзіць па адным, сълед застаецца.

Прыишоў мой бацька. Стала

«далешае Вашае галасаваньне нікага сэнсу ня мае, бо Вы разбурылі цэлы комплекс пытаньняў, якія я ўнёс на галасаванне».

За трэцяе пытанніне — пра эканамічную інтэграцыю з Расеяй — прагаласавала 180 дэпутатаў, і яно прайшло.

Чацвёртае пытанніне набрала толькі 86 галасоў.

12 красавіка ў 3 гадзіны і 30 хвілін дэпутаты апазыцыі былі зьбіты і гвалтам выкінутыя з залі парламэнту вялікай групай бандытаў у чорных масках і са зброяй у руках. Пасля гэтага дэмакраты ў Беларусі спынілі сваё існаванне, і далей ішоў уже за кананадаўчы фарс.

Большасць дэпутатаў сабралася ў залю ВС 10 красавіка 1995 г. пытанніне аб правядзені рэфэрэндуму, з перавагай толькі ў 7 галасоў, пасяля пайменнага галасавання, было прынятае за аснову. Назаўтра, раніцай 11 красавіка, дэпутаты парламэнцкай апазыцыі БНФ у знак пратесту супраць антызаконнасці абавязыці галадоўку і далей у абмеркаванні і галасаваннях узделу ня брали. Ніл Гілевіч заклікаў дэпутатаў усім сівятымі не галасаваць за пытанніне, звязаныя са статусам беларускай мовы. Генадзь Карпенка заклікаў сумленных дэпутатаў ня ўзяць залу паседжанняў.

Пасля перамоваў усе 4 пытанніне, вынесеныя на рэфэрэндум, былі зацьверджаны. Аднак і тут атрымалася чарговае грубае парушэнне Закону. У прадэсе абмеркавання Прэзыдэнт распаўсюдзіў у ВС каляровыя выявы новага сцяга і герба Беларусі. Пры гэтым 23 сакавіка ў парламэнце ён распавядаў, што над новай сымболікай дубігі час працавалі курысты і геральдысты, што праекты вельмі дасканалыя, «адзінае, што вось гэтая верхняя частка, дзе была зорка на гэтым гербе, каласы будуць крышачку бліжэй сус-

прыехаў Машара. Кажуць: «Ідзі, выходзь, нічога ня будзе!» Як кажуць, такі рок. Выйшаў 22-га... Як раз у гэты дзень, па-моему, было абвяшчэнне вайны Японіі, у жніўні гэта было.

Начальнік аддзелу ўнутраных справаў, Лосеў, як цяпер помню, учыніў мне допыт кароткі: як, што... Пра тое, як у лесе быў, і не пытавуся. Ну, а вось пра Саюз Моладзі... А Машара мне паразіў: «Усё расскажы». Таму што я зноўміся, разам працавалі ў павятавой управе. Ну, я тоё ўсё расказаў. Уладкаваўся памочнікам начальніка паштовага аддзялення сувязі і стаў працаўца.

У канцы лістапада прыходзяць да мяне з паролем — «каліноўчык». Быў такі пароль у нас. А гэта прафакатар прыходзіў. І кажа: «Адхадзіць мае сябры, і я пайду!» — «Не! Пабудзь, пабудзь!» Я думаў: толькі дзенін прайшоў. Але праз той дзенін мае хлопцы й пайшлі... Ужо мяне Пайшлі ў Польшчу. Застаўся я адзін, мне 19 гадоў, вайкі вывоць у лесе. Адзін! Аднаму непрыемна. А дзе зямлянкі, там такі гушкар, і новых не срабіць съязынак: як хадзіць па адным, сълед застаецца.

Я яшчэ спаў, гэта Дзень Канстытуцыі — 5 сінегня. Прыход-

нуты, каб не было такай вялікай плямы. Усё. Адзінае магчымая прапраўка ў сувязі з гэтым».

Але калі выбарцы 14 траўня прыўшлі галасаваць, яны ўбачылі зусім іншыя новыя сцяг і новы герб — сцяг ужо стаў з зорачкай на вершы, а герб з зорачкай зверху і абрывамі Беларусі на фоне зямной кулі. Такім чынам, толькі гэтыя парушэнні дазваляюць не прызнаваць вынікі рэфэрэндуму.

Змаганье зь дзяржаўнай сымболікай узору 1991 году пача-

ТЭМА

7

ўсіх выбарцаў, унесеных у сьпісы для галасавання. «Новую» сымболіку не падтрымала 59,3%. За беларускую мову як дзяржаўную выказалісі 52,5% дарослага насељніцтва Беларусі.

Значна лепшая сітуацыя была ў Менску, дзе магчымасць падтасоўкі вынікаў рэфэрэндуму была меншая, чым на вёсцы. Я прапаную азнаёміцца паважаным чытчам з вынікамі галасавання ў Менску. Гэтыя звесткі друкуючыя ў поўным выглядзе ўпершыню.

Улады і зараз добра разумеють штучнасць сваёй сымболікі. Іх герб ужо даўно зынік з паштовых марак Беларусі, а на грошовых купюрах так і не зыніўся. І гэта не выпадкова. Народ не зыніўся з інвазійнай яму сымболікай. Ужо 27 ліпеня 1995 году на Дзень незалежнасці Беларусі ў горадзе Лёзны на Віцебшчыне легендарны Мірон узняў на 40-метровым коміні рабіткамінту бел-чырвона-белы сцяг і пакінуў побач з ім запіску: «Вярніце народу гісторычную памяць».

І яна неўзабаве вернецца. Апошні 40-тысячны Чарнобільскі Шлях, аздоблены нацыянальнай сымболікай, добрае тату пацьверджанье.

Алег Трусаў, старшыня ТВМ імя Ф.Скарыны, старшыня Камісіі па забесьпячэнні адзінай нацыянальнай сымбаліяй рэспублікі Беларусь пры Прэзыдэнце Вярхоўнага Савету Беларусі 12 склікання

НАЦЫЯНАЛЬНЫ РЭФЭРЭНДУМ ВЫНІКІ Ў МЕНСКУ

Пытанніне «Аб наданні расейскай мове роўнага статусу з беларускай «супраць»

«супраць» Прагаласавалі «супраць» агульнай колькасці тых, што ўзялі ўдзел у галасаванні, %

Заводскі раён	69436	17861	20,5

<tbl_r cells="4" ix="3" max

8 ВОДГУКІ

Дзясяты год працуе ў Менску ліцэй, шырокім колам вядомы як Беларускі гуманітарны. Хоць на шыльдзе, якая з год таму была прымаваная над уваходам, але не затрымалася так доўга і была «злачынна» сарваная (бо мела на сабе, апрач назвы, яшчэ ё «дзяржаўны» герб), значылася: «Нацыянальны дзяржаўны гуманітарны ліцэй імя Я. Коласа».

Азначэнне ж «беларускі» можна патлумачыць як сутнасцю самой установы, так і быў яе называю — Ліцэй Беларускага гуманітарнага адукатыўна-культурнага цэнтра, замененай на згаданую вышэй у 1998 годзе, пасля таго як два гады запар у час летніх вакацый ліцэйты змагаліся за ліцэй. Ліцэю не зачынілі, але ўсё ж падпрадкавалі дзяржаўве.

Зрэшты, як ні зъмянія назуву, зъмест застаецца тым самым і залежыць ад зусім іншых фактараў. І, па-першае, ад тых, хто ідзе ў ліцэй. Хто ідзе вучыцца. Дык вось, ідуць у ліцэй не малыя дзеткі, якіх яшчэ лёгка перавяруць на свой капыл і навучыць жыць так, як правільна (на думку пэдагогаў), а падлеткі з ужо пэўным поглядам на жыцьцё і на сябе ў ім. І як ні круці, але нават самыя ўплывовыя пэдагогі карэнным чынам зъмяніць ці перавыхаваць іх ня могуць. Дый ня надта імкнуща, але пра гэта пазней.

Увогуле ж, мала хто з учораших, ды, напэўна, і сёньняшніх ліцэйсту прыйшло ў ліцэй самастойна, съядома абраўши гэту ўстанову як месца наўчання ведаў і ідэяў на бліжэйшыя чатыры гады. Большасць накіравалі бацькі, якія спадзяваліся, што калі не яны самі, дык хоць дзеце іхнія павучанца палюдзу і загавораць на роднай мове. Некаторыя ж прыйшли ў ліцэй съязжынаю старэйшых братоў-сёстёр ды сяброў. Гэтыя, у адрозненіі ад першых, ужо больш-менш ведалі, куды і на што ідуць. Но з газетных інтарвю можна даведацца пра выдатных выкладчыкаў, цікавыя заняткі і вечарыны, а пра сапраўдныя ліцэй-

Праца га стронкі 7.

Прыходзіць съедчы, пытаецца пра Саюз Моладзі... Я кажу «так» (ведаў, што ўсе гэта ведаюць!). У форме хадзіў, вось і ўсё, я ўжо быў старэйшым звязовым. А пра гэту БНП, Незалежнікую Беларускую Партыю — ніхто ня думаў! А Родзька даў паказаны на мяне... Уласнаручна. І Марынкевіч, настаўнік фізичнай культуры ў віленскай беларускай гімназіі — ён таксама быў у БНП. І яны далі паказаны... На мяне...

«Органы» ўсё, як кажуць, пралягілі маю чэснасць. «Ці праўда ты быў там?» І білі. І пакуль на мяне не паказалі, я не прызнаўся ў сяброўстве ў БНП. Каты мае тады ўзыняліся ў ях: «Вось так! Будзем ціпер біць кожны дзень. Ты пачэнснаму не захацеў з намі размаўляць, ты скрываў!». Я кажу: «Баяўся». — «А чаго баяўся? Мы ж ведаём!» — «Ну, я баяўся, думаў, вы ня ведаеце. А так — можаце расстраляць». — «Можам і расстраляць». Я месяцы чатыры ў камэры съяротніка сядзеў.

Вось Аскерку Аўгена забралі ў расстралялі. Я ня ведаў... У камеры-адзіночцы адзін дзень сядзеў. У карцеры раз — пяць сутак, другі раз — сем... А карцэр — гэта турма ў турме. Камэра даўжынёй як вось гэта шафа, і шырыні вось гэта. І там пад'ём у шэсьць, а адвой на дзвінілі ў дзвінілі. І на дзень выкідаўцца з камэры такі зьбіты шыт, з дошак. Ты босы. У бялізне толькі. І — стаяць. І — 200 грамаў хлеба на суткі, і на чацверты дзень, як яны кажуць, «гарачая пішча» —

Колькі слоў праўды пра амаль культаўную навучальную ўстанову ў водгук на гутарку з Ул. Коласам і рэкламку набору ў ліцэй

скія будні, штодзённыя сем-восем урокаў, незлічоныя тэсты, залікі, контрольныя, іспыты і, як вынік усяго, стрэсы, нэўрозы і гастроныты — толькі ад тых, хто праз гэта прайшоў.

Хоць мне здаецца, што сёньня ў ліцэі вучыцца прасыцей і лягчай, чым чатыры гады таму (калі я была першакурсніцай). Проста сёньняшні ліцэйст гэта гарада ня вedaюць, ня маюць з чым параўноўваць. (Бо, калі параўноўваць са школай, ліцэй, вядома ж, пераважвае.) Мы ж пазалетася, калі ліцэй зъмяніў статус, назуву, а заадно і навучальную праграму — з больш адметнай і складанай на больш простую і набліжаную да школьнай — мы гэта адчули, бо мелі за плячыма трэх гады ліцэю БГАКЦ.

Праўда, фанаты навуковага граніту і зараз могуць павывучаць дадатковую замежную мову або гісторыю ды культуру беларускай мовы, або рэлігіязнаўства. Але вось курс этнографіі ды фальклёру ці гісторыі мураванага дойлідства ім паслухуць ужо ня ўдасца.

Як мінімум, ліцэйст усё ж даводзіцца чатыры-пяць гадзін на тыдзень вывучаць сусветную літаратуру, лёгкіу, правазнаўства, філязофію, родную ды сусветную гісторыю, родную, другую дзяржаўную ды адну замежную мовы, гісторыю мастацтваў і г.д. (Гл. праграму СШ.)

Ахілесава пята (ці пяты) ліцэйскага навучальнага пракцэсу — таякі навукі, як матэматыка, фізыка ды хімія. І справа тут зусім не ў выкладчыках, а ў стаўлененні

саміх ліцэйсту да гэтых навук. Мяркуюце самі: трох тройкі па гуманітарных навуках (включна з геаграфіяй) абіпаюць сур'ёзныя праблемы ажно да адлічэння з ліцэю, за тройкі ж па матэматыцы, фізыцы ці хіміі ніхто не карае. Хіба што бацькі.

Шаноўныя бацькі! Не спадзяйвайтесь, што, аддаўшы сваіх дзетак у ліцэй, вы засыцеражэце іх ад аллагалізму, наркотыкаў ці раннянгы сексу. То, што ліцэйсты на перапынках не паліяць у прыбіральнях ці на ганку, паказальнікі хутчэй дысцыпліны, а не чаго іншага. Вядома ж, здаровы лад жыцьця і маральнасць у ліцэі прапагандуюцца. Але гэта не закрыты паніяннат, куды не прайдзяць шкодныя звычкі і норавы. Проймаў і там не бракуе. І гэта — яшчэ адна рыса пададзенства з СШ. Увогуле, ліцэй разам з навучэнцамі ўвабраў у сябе працэнтаву пяцьдзесят адмоўных рысаў школяры. У ліцэі пішуць на партах і ня толькі (далёка не заўсёды «Жыве Беларусь!» або «Хачу есць!»), бегаюць у калідорах, зъядоюць чужія бясплатныя сніданкі, не заўсёды рыхтуюць хатніе занядбанні і часам прагульваюць заняткі.

Я ўжо пісала, што ў ліцэі не перавыхоўваюць. Там імкнуща ня даць разъвіцца дрэнным якасцям і, наадварот, стварыць усе ўмовы для разыняволення і самавыяўлення асобы. Калі ў табе скаваны пээт, у ліцэі ты пачнеш пісаць вершы, калі ж ты актор, у ліцэі для цібе шырокасці поль дзеянасці, як на вечарынах, так і на

занятках.

Хутка ўжо ў ліцэі пачнеца чарговая «адборачная кампанія». З тых, хто пажадае, адбяруць тых, хто здольны і варты «ліцэйстам звацца». Аднак, шаноўны будучы аўттурыент, перш чым выграшыцца на гэтае выпраба-

ДЫЯГНАЗ

ваньне, прачытай наступнае і разваж...

Ліцэйст павінен:

— быць мужнім, каб на працягу чатырох гадоў штодзень пханіца і тлуміцца ў грамадзкім транспарце

— быць здольным на толькі

чытаць, але я рабіць пісьмовыя практикаваньні ў мэтро, трамейбусе, электрычцы і да т.п., каб ашчадзіць хадзіцца хвілінку да любімага сэрыялу, альбо назаўсёды адмовіца ад яго;

— быць як мага больш акторам, хоць крыху пээтам, музыкам і танцорам, у ліцэі гэта неабходна, як паветра;

— палюбіць rap і rave, нават

калі ты фанат NRM'у ці «Песьняроў», паколькі ліцэйскія дыскатэкі (дакладней, ды-джэй) нічога лепшага ў бліжэйшыя гады не абяцаюць;

— умець расцягваць суткі на гадзін трыццаць, каб паспяваць рабіць урокі, займацца спортам ці

творчасцю, хадзіць на спаткі і на мітынгі;

— умець знаходить выйсце з самых экстремальных сітуацый...

Калі ты знайшоў у сябе гэтыя здольнасці і сілу, можаш съема ісці здаваць іспыты. Тады, калі табе пашанцуе і ты будзеш залічаны на I курс НДГЛ, табе ня будзе здавацца, што ты трапіў кудысьці «не туды». Ты папярэджа-

ны. У завяршэнне хачу яшчэ раз звязаць вашу ўвагу: ліцэйт — гэта дыягназ і, як правіла, надоўга. Пра гэта кажуць усе ліцэйскія выкладчыкі, можа, і не называючы рэчы сваім імёнамі, а проста нагадваючы штодня: «Вы — ліцэйсты» (читай: «Вы не такія, як усе. Вы павінны адрознівацца ад астатніх і думкамі, і ўчынкамі»).

Пасля, па-за съценамі alma mater, сапраўдны ліцэйт захоўвае адзнакі «іншасці». У адукатаў, бо чытаў «Прускую вайну» і «Ліліс» (хапя б урыўкамі) і памятае сталіцы Брюксёлю і Мадагаскар. У лексыкы, бо паслугуеща таямнічымі кодавымі словамі «асадка», «мапа», «іспыт», якіх ня вedaюць тыя, што вучылі мову ў СШ.

Так што, спадару Колас, «Ліцэйт» — гэта, можа, і павінна быць «нармальная», але «ліцэйт» яшчэ доўга будзе гучаць як дыягназ. Станоўчы, дзякую Богу.

Ліцэйстка па жыцьці
Надзея Сінькевіч, Менск

ДА ЎАГІ БУДУЧЫХ ФЛЕЛЯГАЎ, ГІСТОРЫКАЎ, ДЫПЛЯМАТАЎ

Нацыянальны дзяржаўны гуманітарны ліцэй імя Якуба Коласа

АБВЯШЧАЕ ПРЫЁМ навучэнцаў на 1 курс (8 класа)

і ДАДАТКОВЫ ПРЫЁМ на вакантныя месцы на 2 курс (9 класа).

У ліцэі на паглыбленым узроўні вывучаюцца літаратура, гісторыя, родная і замежная мовы, іншыя дысцыпліны.

У ліцэі прымаюцца на конкурснай аснове навучэнцы, якія пасыпахова скончылі 7(8) класаў. Інтэрнату ліцэі ня мае.

Навучанье бясплатнае. Асноўная мова навучанья — беларуская.

Выпускнікі ліцэя маюць палёгкі пры паступленні ў вышэйшыя навучальныя установы Беларусі.

Абітурыенты павінны падаць у камісію наступныя дакументы: асабістую заяву, мэдyczную даведку (форма 286), завераны пячаткай табэль пасыпаховасці за 7 (8) класу.

Дакументы прымаюцца да 26 траўня (табэль пасыпаховасці — 27—28 траўня) на

адрес: 220050 Менск, вул. Кірава, 21, пакой сакратара. Тэлефоны, каб даведвацица:

226-10-73, 227-32-77.

— «Чытай, значыць. Прыгавор». Там шмат у мяне паздымалі аби-навачаньня. Нават адзначылі: «Прызнаў віну... пад уздзеяньнем съледных органаў».

Але ўсё роўна — той самы тэрмін пакараньня застаецца, як і тое саме паражэнне ў правах! Пазней выйшоў указ, згодна з якім, калі за чалавекам няма пэўных дзеяньняў, калі, як кажуць, «сухая» справа, а ня «мокрая», без крыва, калі ніхто ня быў з-за цябе пакараны, ніхто не пачярпеў, нікога не адправілі ў Нямеччыну, не рабіў пры немцах даносаў — значыць, эдымецаца судзімасць. І хутка ў графе з пытаньнем, судзімы што не судзімы, я ўжо пісаў, што не. Ужо ў мяне судзімасць зынялася. Але так не рэабілітаваны. Кажуць, у арганізацію добрахвотна залез, якай рэабілітациі?

Арыштаваны 5 снежня 45-га, а дамоў вярнуўся 20 студзеня 55-га. Мне далі дзесяць гадоў. Я быў кіраўнік і атрымав таі тэрмін. А хто пасыля мяне патрапіў, каго судзіл ўжо пасыля ўказу ліпенскага 47-га году, тым нават па 25 гадоў давалі.

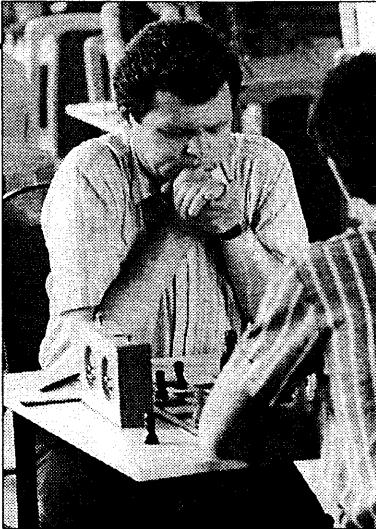
...Усё пайшло прахам, а мы пайшлі па этапах турмай, перасылак, Азярлагага, дзе вельмі мала нас засталося ўжывых. Хто ж застаўся ў жывых, быў зламаны фізычна, з пакалечаным здароўем, без усялікіх надзеяў на лепшае.

Так хочацца, каб Беларусь уваскресла, як Хрыстос! Хаця я бязбожнік, хаця я нікому на веру, акрамя веры ў Бацькаўшчыну...

Стара беларуская шахматная школа спакала свой «мат» пад нацысцкім кулямі ў менскім і віленскім гета. Новых шахматыстаў разъмеркавалі ў Беларусь з Рәсей ў рамках праграмы аднаўлення разбуранай гаспадаркі. У Беларусь прыбылі гросмайстры Суецін і Балысласкі, будучая віц-чэмпіёнка сьвету Кіра Зварыкіна, а таксама будучы міжнародны майстар Якаў Сакольскі.

Калі ў сыцільянской абароне ці ангельской партыі наперад сунуць пешку (якую па-беларуску, паводле Ластоўскага, можна называць таксама ніжнікам) ад слана (або вышніка), у французской абароне — ад каралевы (або кралі), у стараіндыйскай — ад каня, але асьцярожна, на адну клетку, дык у беларускім дэбюце Сакольскага першым жа ходам пешка вырываецца ад каня аж на дзве клеткі наперад — b4! Дэбют Сакольскага — пачатак цалкам алягічны, па-дзіцячаму авантурны. Здаровы шахматны глазд патрабуе напачатку захопіваць цэнтар, а не мітусіцу на флянгах. Па вялікім рахунку — досьцы прымітуюна пастка, разычаная на недасьведчанага праціўніка, які адкажа на ф'янкету белых каралеўскай пешкай, а пасля абароніць гэтую пешку канём ды стравіць яе. Две разы такую пастку ня трапіш.

Як трэнэр, Сакольскі і ягонае пакаленне дасягнулі большых поспехаў, чым у якасці тэарэтыкаў. Яны выхавалі першага грамадзмайстра-беларуса, Віктара Купрэйчыка. Съедам за Купрэйчыкам прыйшли Барыс Гельфанд і Ільля Сымірын. Праўда, як прыйшли, так і пайшли, дакладней, паехалі ў Ізраіль. Ні той, ні другі дэбюту Сакольскага ўжо не ўжывалі. Купрэйчык жа заслуживу славу нашай школе шахматай іншым. Ён памятны тым, што, адзіны з сябраў Алімпіскага камітэту, наважыўся выступіць праці абраніння Аляксандра Лукашэнкі на старшыню гэтай установы ў 1997 годзе. На пытанні «НН» адказвае Віктар Купрэйчык.

Віктар Купрэйчык: «У ШАХМАТАХ БЕЛАРУСЫ НАЙМАЦНЕЙШЫЯ»

— За апошнія гады беларусы дасягнулі пэўных поспехаў, у прыватнасці, два ігракі — Аляксей Фёдараў і Аляксей Аляксандраў — бралі ўдзел у фінале першынства сьвету, прычым Фёдараў дайшоў да чвэрцьфіналу — найвышыняе дасягненне нашых шахматыстаў за ўсю гісторыю, а Аляксандраў выбыў толькі ў другім туры, што пры сучаснай канкурэнцыі таксама можна лічыць сапраўднай перамогай. Зараз яны ўдохніваюць у сотні найлепшых гулькоў сьвету.

Наконт камандных спаборніцтваў: з чатырох алімпіядоў мы трох разы ўваходзілі ў дзясятак наймацнейшых, што можна называць найлепшым вынікам сярод спартовых камандаў краіны. Магчыма, вышэй быў адно толькі хакеісты ў Нагана.

На першынствах Эўропы мы таксама ўвесі час прарабаемся ў лік дзесяці. І менавіта з гэтym звязаная нашая найактуальнейшая праблема: каманда часта ня мае грошай на паездкі. Разумеецца, што ў дзяржавы не стае грошай... Мы атрымліваем абязаныні, грунтоўна рыхтую каманду, але ці выйдзе што з гэтага — ужо не ад шахматыстаў залежыць. Быў выпадак, калі наша каманда не паехала на алімпіяду, што праvodзілася на Філіпінах, з-за адсутнасці сродкаў.

— Якім чынам адбываецца

финансаванне шахматоў?

— Як і ўсіх астатніх відаў: праз Спорткамітэт, бо шахматная федэрацыя ня мае паўнамоцтваў на прыцягненне фінансавых сродкаў зь іншых краініцаў.

— Ці дапамагаюць спонсары?

— Як ні сумна, не. Мы спрабавалі шукаць падтрымкі, але не знайшлі паразуменія. Даўно, усё ж шахматы — інтэлектуальны від спорту, вельмі папулярны ў сьвеце. Пакуль мы не ўваходзім у праграму вялікай алімпіяды, але заха-

але ж інфляцыя... Скардзіцца мы можам гэта сама, як любыя спартоўцы ў нашай краіне. Што ж тычыцца замежных паездак, тут патрэбная валюта, зь якой у нас зусім кепска.

— Як у беларускай федэрацыі ставяцца да падзелу ў шахматным съвеце?

— Па-першае, раскол адбыўся толькі ў прафэсійнай сферы, прычым раней усё было ў парадку, а пасля Карпаш з Каспаравым нешта не падзялілі паміж сабою. Зараз у каспараўскай лізе засталася вельмі небагата прафэсіяналаў. Мы ж — законапаслухманныя беларусы, і ў любой съутыцы падтрымліваем ФІДЭ — Міжнародную Шахматную Федэрацыю, у чый склад і ўваходзім. Людзей, якія б займалі процілеглую пазыцыю, у нас практична няма, калі хто і ёсьць, то толькі прыватным чынам.

— Як актыўна гуляюць у шахматы ў вышэйшых эшалёнах сёньшнія беларускія ўлады?

— У парлямэнце ёсьць прынамсі адзін першаразраднік.

— А Лукашэнка гуляе ў шахматы?

— Ня ведаю, не знаёмы.

— Вострай праблемай у нас зьяўляецца і «ўцечка мазгоў»...

— Яна харэктэрная для любой інтэлектуальнай дзейнасці, бо кожны чалавек жадае жыць там, дзе існуюць умовы, настолькі фінансавы ды асабістыя, колькі ўмовы для ягонай працы. Што тычыцца шахматоў, варта адзначыць, што каманда Ізраілю напалову складаецца з наших быльх сучайнікінікаў. Для Беларусі вялікай стратай стаў леташні ад'езд на сталае жыхарство ў Ізраіль, усьлед за бацькамі, Барыса Гельфандом, які ўваходзіў у дзясятку наймацнейшых съвету. Але ня трэба панікаваць: павальнай хвалі эміграцыі ў нас зараз няма.

— Што ў тэорыі шахматоў можна лічыць здабыткам менавіта беларускія школы?

— Напрыклад, арыгінальны дэбют Сакольскага, які, праўда, не карыстаецца вялікай папулярнасцю. Больш вядомым усё ж зьяўляецца дэбют Верасава. Зрэш-

ты, і Сакольскі, і Верасава нарадзіліся не ў Беларусі.

— Якую ролю адыгралі ў фармаванні беларускай школы габрэі і расейцы?

— Перадваенная школа моцна пацярпела пад час сталінскага кіравання: кагосьці палічылі «ворагам народу», хтосьці загінуў на фронце. А пасля вайны на Беларусь прыехаў Верасава, які ў 1946 годзе ўзначальваў савецкую шахматную каманду, куды ўваходзілі прызнаныя мастры, як, прыкладам, будучы чэмпіён съвету Смыслоў. Верасава дойгі час працаваў у Таварыстве дружбы з замежнымі краінамі, выкладаў у Інстытуце Замежных Моваў, і ён здолеў «перацягнуць» да нас вядомых ігракоў з іншых краінаў.

— А габрэі, безумоўна, адыгралі вельмі вялікую ролю ў развіцці нашых шахматоў. Цяпер жа съутыцы зъмяніліся, можна судзіць хоць бы па прозвішчах беларускіх шахматыстаў, якія ўваходзіць у сотню найлепшых съвету: Фёдараў і Аляксандраў.

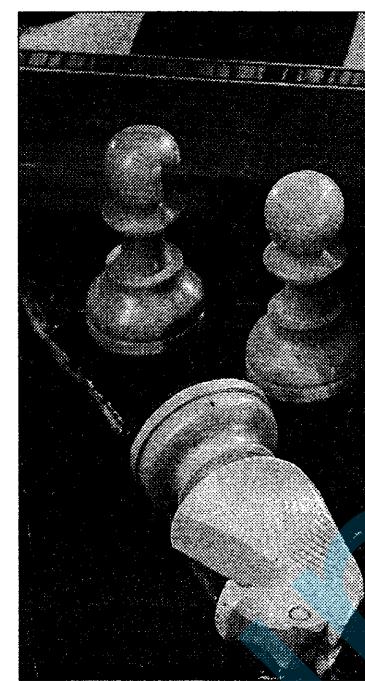
— Ці цягнецца сёньня моцадзь да шахматоў?

— Пэўная пераемнасць паміж пакаленнямі існуе. Беларусы могуць ганарыцца сваімі чэмпіёнамі съвету сярод юнакоў. Але ў шахматах бывае шмат таленавітых людзей, якія, калі сталеюць... Вельмі важна быць працавітам. Самаўдасканаленне — важны працэс. Добрая школы мае ў Кобрыні, Пінску, Горадні, Віцебску. Аляксей Фёдараў, пра якога я згадваў раней, магілёвец, а ягоны цёзка Аляксандраў пачынаў у Кобрыні.

— Вам асабіста шахматнае мысленіне дапамагае ў жыцці ці шкодзіць?

— Ніколі ня шкодзіць: лягічнасць пры прыніцці рашэнняў карысна для ўсіх. Нават калі Вы просты аматар, перад тым, як зрабіць нейкі крок, Вы прааналізуце магчымы адказ суперніка і свае далейшыя дзеяньні. Каб было больш шахматыстаў, нашае грамадства ішло б па больш рацыянальным, больш лягічным шляхам развіцця.

Гутарыў Анатоль Прасаловіч

Жывая гісторыя

ВОСЫ-КАЛЁСЫ, КОҮДРА і КАМСАМОЛЬСКІ БІЛЕТ

19 студзеня 1943 году фашысты цалкам спалілі невялічкую вёсачку зь дзіўнай назвай Восы-Калёсы, што разъмяшчалася сярод лясоў і балотаў паміж Глускам і Асіповічамі. Спалілі з людзьмі, якія не паспелі ўцячы ў лес. Пра вяеную гісторыю гэтай вёскі распавядае былы яе жыхар Мікалай Булавацкі.

«Як пачалася вайна, мне было 9 гадоў, я ўжо другую клясу скончыў.

У той самы дзень маці з Марусяй (майёй сястрой) у Менску была. Дзяўчынка захварэла, ды так, што глускі дактары не маглі дапамагчы, дали накіраваныне да сталічных сяяціці.

Прыехала ў Менск, а там бамбёжка. Поўны вакзал народу, мітусыня, ніхто з ёю гаварыць ня хоча, нічога не тлумачаць. Крычаць, лезуць па квіткі некуды ехাচь. Нехта ўсё ж паслагадаў на хвіле да дзіўнага, дапамаглі ўзяць.

Стаіць, чакае цягніка. Разгаварылася зь нейкай габрэйкай, тая і кажа: «У вас дзіўнае хворое, вам на трэба ехাচь дадому, а трэба абавязкована да дактароў...» І ўгаварыла дурную маці. Тая прадала ёй свой квітак і зноў пайшла дактароў шукаць. Ёй кажуць: «Што ты, баба! Уцякай адсюль, бо хутка тут усё рушыцца! І сама загінеш, і дзіў-

з такімі формачкамі для яек, якія цяпер у кожнай краме, а тады мы іх упершыню лабачылі. Прыехалі: «Давай яйкі, куркі!» Хто куру прынёс, хто яек назыўбіраў. Яны гэта ўсё забралі і паехали. Ціха-мірна.

Яшчэ колькі разоў прыяжджаў камандант, але й нячаста.

А салдаты ў лесе кучкавацца пачалі, афіцэры пачалі атрады зьбіраць.

Неяк, ужо позніяй восеніню, ехалі 12 немцаў на раварах. Праехалі Масты (вёска такая была паміж Ясіеўчынамі і Восамі, яе таксама пазней спалілі), а за Мастамі іх пастрялі ўсіх. Пасля таго ўпакоілі ўзяць, якія не падымілі ўзядзілі, як той камандант. Калі ехалі, дык чалавек па сорак.

Зімой ужо пачалі прызначаць паліціяў і старастаў. У Восах-Калёсах не знайшліся ніводнага паліція. У суседніх вёсках, у Мяжым, у Бортнім, — там працягнуўся. А ў нас ніводнага. Прыехалі аднойчы старасту прызначаць — ніхто не пагадзіўся. Сказаў: «Падумайце!» І паехалі.

Завітаў у вёску Паланейчык, ён тады ўжо партызанскі атрад зьбіраў, і кажа дзядзьку Цярэнту (гэта мацярын брат): «Станавіся! А то прыядуць дык якога гада, будзе тут на дыбачках хадзіць. Трэба, каб свой чалавек быў». Так і стаў Цярэнта старастам. Пасля вайны яго

зьбіраліся судзіць за гэта, але Паланейчык тады яшчэ жывы быў, уратаваў.

А зімі 42-га году марозная пачалася. Пад Новы год маразы градусаў пад трыццаць. Партызанскіх атрадаў у нашых лясах тады было ужо чатыры. У замлянках холадна, замиряюць. Вось і пайшлі адагравацца па вёсках. У Восах і Калёсах атрад Шашуры атабарыўся. Якраз перад Новым годам прыйшли і рассяяліся па хатах. А штаб быў у Рыгора Караваля.

Адтуль і вылазікі рабілі. Злавілі неяк паліція, прывялі ў вёску, хадзілі стрылануць. Той узмаліўся, што будзе з партызанамі супраць немцаў ваяваць. А ягоны брат у гэтым атрадзе быў. Паверылі, не расстралялі. А ён уцёк да немцаў і немцам усё расказаў.

Выправілі немцы пад Каляды ў вёску карную экспедыцыю. Партызаны паўцяжалі ў лес. І вяскоўцы, хто спрытнейшы, паўцяжалі. Засталіся старыя і нямоглыя. Зайшлі ў хату Караваля. Рыгор уцёк у лес, а ягоны брат Іван, інвалід фінскай вайны, ня змог уцячы. Яго расстралялі. І яшчэ двух мужыкоў, каго злавілі. Жанчын і малых не чапалі.

Пазабіралі сівіні, каровы, куры. На ўсю вёску пакінулі тры ці чатыры каровы — для дзяцей, маўляю. Усё астатніе павезылі ці

лагналі — «каб бандытаў не кармілі».

Праз суткі вярнуліся партызаны, зноў рассяяліся па хатах, хадзілі на заданыні. М

ЗАБЫТЫЯ АДРАСЫ

11

Паводле Віткевіча

Ажно тры вечары доўжыўся ў Палацы моладзі прэм'ерны спектакль «Матка» менскага Плястычнага тэатру паводле п'есы польскага драматурга зь беларускага Палес'я Станіслава Віткевіча. Пастаноўшчык «Маткі», рэжысэр Усевалад Івашкевіч, стварыў тэатральны эквівалент любых нашым сучаснікам тэлевізійных сэрыялau. Артысты на спектаклі былі апранутыя ў фантастычныя строі з калекцыі фэстывалю авангардовай моды «Мамант».

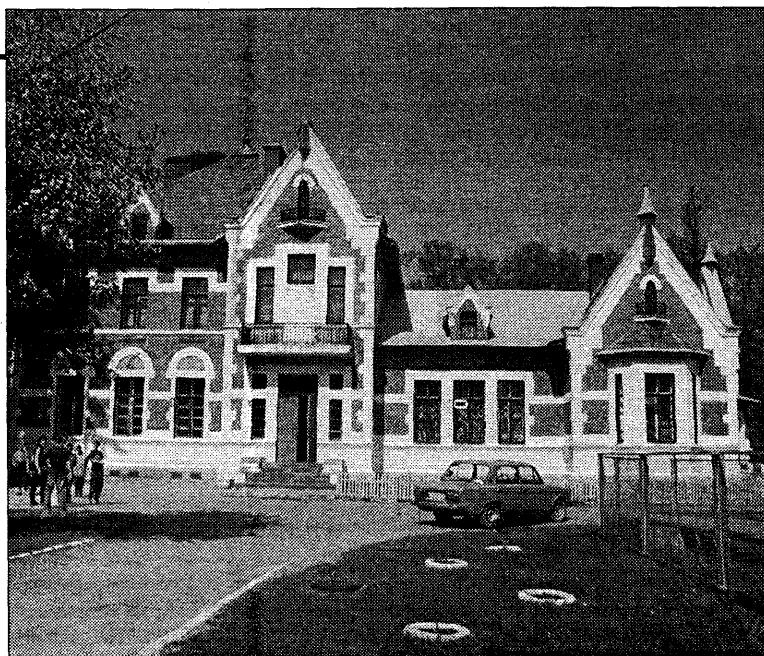
Сувенірныя кнігі

Выдавецтва «Беллітфонд» распачало выданье сэрыі кніг беларускіх клясыкаў з паралельным перакладам у замежных мовы. Толькі што выйшаў зборнік 16 аўтараў (ад Ядзівігіна Ш. да Вольгі Іпатавай) «Беларускія апавяданні» з перакладам у нямецкую. На працягу месяца маюць выйсці таксама зборнік клясычных беларускіх вершаў з паралельным перакладам у баўгарскую і румынскую мовы.

**ARCHE і «Цмокі»
у «Саве»**

У віцебскім клубе «Сава», які месціцца ў кінатэатры «Беларусь», прайшла дыскусія з нагоды выйсція першага нумару аналітычна-крытычнага агляду «ARCHE-Скарына». Братлі ўздел сябры рэдакцыі. Віцебск ураджайны на аўтараў для часопіснай рубрыкі «Кроніка», у якой друкуюцца палітвізныя адкрыўвалася яна «Валадарскія баляды» віцябліяніна родам П. Севярына, пасыла ў ёй жа друкаваліся У. Плещанка і А. Мельнікаў, чалавек аршанскаў, а ў перадапошнім нумары — С. Адамовіч, ягоны дзённік з сядзеньня ў Віцебскім астрозе. Падыскутаваўшы пра сумнае, патанцавалі: разам з ARCHE'цамі ў Віцебск прыехаў рок-гурт «Цмокі».

Юрась Барысевич

**ЛЯБЁДКА.
БУСЛЫ НА ДАХУ ІВАНОЎСКІХ**

Сяргей АСТРАЎЦОЎ

16 гадоў таму, быўшы на 5-м курсе журфаку БДУ, я спрабаваў ходзіці штосьці высьветліць пра Іваноўскіх. Трэбі было закончыць дыплёмную працу пра газету «Свабода». У красавіку 1984 г. з братам Алесем мы паехалі зь Ліды ад бацькоў у Шчучынскі раён, каб убачыць Лябёдку Іваноўскіх, дзе калісці нібыта быў надрукаваны першы нумар газеты «Свабода».

З 1 лістапада таго ж года я ў Горадні пачаў займацца журналістыкай стала, і пішу да гэтага часу. Працаўшы таксама і ў адроджанай «Свабодзе», але ў Лябёдцы болей не бываў 16 гадоў. І вось адзін з апошніх дзён мінулага красавіка. У старэнкіх «жыгулях» дзіўно-мойнай газэты «Биржа Информации» за Шчучы-

нам збочвае налева — на Гернікі. Гравейка засталася паданейшаму белапыльнай гравейкай, толькі адмежкі яе ў вёсках заасфальтовалі, як калісці загадаў Кебіч.

На вясковых аселіцах стаяць высокія каталіцкія крыжы, аздобленыя да ніядынняга Вялікадня. Яны былі ўжо увесну 84-га — са сувежага дрэва. Тут тады ўжо не баяліся паставіць крыжы зноў, але баяліся іх яшчэ раз сьпілаваць зноў — як калісці. Вёскі каталіцкія, але не выглядаюць заможна. Саўгас мясцовы застаецца саўгасам. Сыцены кароўнікаў уздоўж дарогі як нежывыя, занядбаныя, зь дзіркамі, пазабіванымі сяк-так дошкамі.

У Галавічполі, дзе дом Іваноўскіх, крыж надзвычай аздаблены — высокі, цалкам мэталёвы, з аздобамі, абалапаць

лю, ужо зъяджаем зь сенакосу ў кусты — і тут гэтая машина едзе назад. Ён гэтamu каню як наддай і напрасткі па балоце, ня гледзячі ніякіх дарог. «Мы ж, — кажа, — дарогу пераехалі, там нашы съяды засталіся. Убачаць — бяды будзе!»

Праўда, машына як ішла, так і пайшла, не спынілася.

Прывёз у свой стан. Там цётка Стэпа нешта варыла, суп нейкі. Ды мо якую шкварку туды кінула. Смачны здаўся мне!..

Мяне з Тамараі, іхняй дачкой, пакармілі, потым самі сталі есці. А ужо съязмнела. Раптам чуем: шух-шух-шух... Чалавек нейкі йдзе. Не адтуль, адкуль мы прыехалі, а з другога боку. Што за чалавек? Можа, немцы якую аблаву наладзілі? І конь распражаны, прывязаны да бярозы. Запрагацца ўжо няма калі. Яны што ў руки схапілі, дзяцей за руکі — і ўцякаць! І суп недаедзены застаўся.

Ды колькі там прабяжыш! Сынег на калена і балота незамерзлае. Дваццаць мэтраў прабяжыш і задыхаешься. Раптам чуем нейкі сіллы голас: «Людзі добрыя! Чакайце!» Прыслухаўся, нібыта жаночы голас. Ідзе, выйшла на агонь. Глядзім — адна жанчына. Ну, як адна, то на страшна. Варочаемся. Жанчына падыхае да агню, за бярозу ахапілася, стаіць. Дзядзька кажа: «Божа мой! Гэта ж Аньця!» Гляджу — сапраўдна маці. А яна, як сноп, бух у сунег. Ляжыць і устаць можа, вымучылася.

Рыгор са Стэлай яе паднялі, прынеслы ў будан. Там наслана было сена, паклалі на сена, накрылі. Принеслы супу, але яна ўже не ела.

І толькі назаўтра, устаўши, абавалася: «Сынок! Ідзі сюды!» І пайшли мы тады з ёю шукаць сваё.

Прыйшли на ранейшое месца. Там той мяшок з жытам стаяў і падушка ляжалася. Падушка тая ця-

пер са мной. Насыпку, здаецца, памянялі ўжо, і пер'я дабаўлялі, але падушка тая.

Пайшлі ў вёску, раскапалі папялішча, дзе склеп стаяў, знайшли печаную бульбу. Зіверху яна зусім згарэла, а зынізу толькі съяллася. Шчэ з не прамерзла.

Накапалі той бульбы і пайшлі на Рудню жыць. Там і дажылі да выратавання ў Ганны Цімашыкі. ...З Іванам Юзікамімы сустрэкаліся затым часта. Я пра ўсё гэтакім нікому не казаў. Было нейкое адчуваючыя няёмкасці...

Калі бацьку забралі, гэтаж было за якія два месяцы да вайны, дык я быў сынам ворага народу. Мяне гэтакім не засціскала. Я ўвесь час чаіўся нейкіх напрокоў, колкасцяць, кінаў. Таму быў негаваркі.

А з Іванам сустракаліся часта. Былі нейкія застолы, куды зъяджалаіся свае. Я ж быў малы яшчэ, за столом не сядзеў. На печы сядзеў ці ў якім кутку зь іншымі дзецьмі.

На мой той разум, дык я ня вельмі зразумеў, што адбылося. Вайна была — там усё было на так, як траба. Уражаныя штодзенем хапала. Я пра тое і не ўспамінаў. Матцеры, праўда, сказаў, што дзядзька Іван коўдру падраў на парцянкі...

Яго паводзіны, як я іх цяпер разумею, выдавалі, што ён помніць тое і яго гэта гніце. Ён быў пры сутэрэнах са мною нейкі насыцярожаны. Я адчуваў нешта непрыязннае з ягонаю боку. А ён, мабыць, мянэ проста саромеўся. Яму было няютульна з таго, што я магу пра гэта некаму сказаць. Дый нават не сказаць. Заўсёды няёмка адчуваеш сябе побач з чалавекам, якому нечым завінаваціся. Ён амаль ніколі не дабываў да канца гасцей, пры мне прынамсі. Прыведзе, колькі чарк перакуліц і — дадому.

Мабыць, ўсё ж я не даваў яму спакойна жыць. Вось каб я памёр, замёрз, дык гэта было б па праві

крыжавіне — малаток і абцугі. Зълева на аўтобусным прыпынку надпіс — Scooter. За вёскай праз дрэвы былога парку праглядаюць чырвоныя муры, на даху — бусел. Як казка. Дом у энцыклапедыях падаецца як «Галавічпольская сядзіба». Што яна называлася Лябёдка Іваноўскіх, мала хто памятае. У стылі мадэрн з элемэнтамі нэаготыкі. Як кажуць, змуровалі дом з польскай цэглы, як і менскі Чырвоны касцёл. Будаўніцтва дому закончана ў 1909 годзе. «Свабода» выйшла на сем гадоў раней. Так што, магчыма, надрукавалі яе Вацлаў Іваноўскі з сябрамі ў старым доме, якога даўно няма.

Сёння тут інтэрнэт для дзяцей-інвалідаў. Дзеля гэтага і дом захавалі, надта грунтоўна быў зроблены. Але з левага боку пачала абыспацца дахоўка, ды па іншым відно таксама, што патрабуны рамонт.

Падлеткі паказалі кафляную печку — да столі — сапраўдную, Іваноўскіх. Праўда, у іхных галоўах яны ператварыліся ў «Івановых». Летася прыяжджаў некта з нашчадкаў, прывёз пакункі з прысмакамі. Асабліва запомнілася ім нямецкая печыва.

Парк захаваўся, як выглядае, у даволі значнай ступені, канечне — занядбаны. Ідзэм алея: дрэвы абалапалі старыя, валатоўскія. Шпацыравалі прысадамі гэтымі Іваноўскія адназначна. Дзе быў фамільны склеп, ужо не зразумець. У адным месцы крушня. Уражвае валатоўскі пень, непадалёк — выдзэрзты з зямлі вялізны камень, напалову абцяты пілон. Карапі роду Іваноўскіх. Наш праважаты з мясцовых выхаванцаў наўні абяцае паказаць нейкі магільны камень, вядзе ў сад. У траве — цэмантовая пліта з ледзь чытэльнім надпісам

«50 лет Октября». Пад яблыніяй я заходжу маленъка птушынае яйка, кладу яго бліжэй да камля. Два буслы на даху, стоячы ў гніздах, дбайна чысцяцца.

Каля вясковай крамы зъбіраюцца мужчыны. Заробкі апошні раз плацілі за сънежані. Студзеньская ў некаторых — па 2—3 тысячи ўсяго! І ніхто не абураецца. Людзі моўчкі здаюць малако. За дзень саўгас — 2 тонны, вясковы — 5. Па 63 рублі за літар. Сабе слоіка часам не пакінуць. Успамінаюць, што ў блізкай Літве заўсёды была лепшая жытка. Цяпер дачыненні з большага крауду ўсяго! І пакінуць.

На лепшай жыцьці ўсяго! Што рабіць, каб стаць лепей, ня ведаюць. Лукашэнку абараняць стаў толькі адзін з трох мужчынаў.

Прычым не саўгаснік, санітар з дому-інтэрнату, там заробкі плоцяць. Бацька яму расказваў, што стары Іваноўскі быў підантычным памам. Каля асаблівай працы не было, казаў сялянам пераносіць каменьне, каб не сядзелі. Успомніў таксама, як гэдзе ў 47-м разрабавалі пахавальні склеп яго — Леонарда Іваноўскага з жонкай, і ў чыгунных трунах мылі потым інтэрнатаўцамі.

Летася прыяжджаў з Літвы сваякі Тадэвуша Іваноўскага — аднаго з сыноў Леонарда, якім хочацца лічыць Лябёдку «гніздом летувіскасці». Зь месца, дзе быў магільны скlep, яны ўзялі пясочак і пайшлі ў бок мяжкі пешшу, рассыпець пясок па дарозе. Каб мясцовыя бачылі. Гэта зрабіла пэўнае ўражанье.

Фота аўтара

камандзір. — Хочаш здацца немцам, як прыйдзіць?

— Не, — адказаў юнак. — Немцам я не зъбираюся здавацца. Але звязы не напішу.

— Не напіша, — расстраляць!

— Піши! — кінуў некта хлопцу. Што там было, маці ня бачыла, бо яна нешта шыла ў другой палове хаты, аздзеленай франкай. Нейкі даволі працяглы час было маўчаны. Затым некта сказаў:

— Ну, тады хадзім!..

Далейшага маці ня ведае. Распытаць баялася: занадта цікавыя тады нядоўга жылі. А хлопца таго больш ніколі ня бачыла...

Калі маці расказала мне гэтую гісторыю, то, паглядзеўши на мой зъбянтэжаны твар, раптам спахаплілася:

— Сынку! Ты/хача нікому пра гэта не раскладай!

Натуральна, зъбянтэжыца было ад чаго: савецкі выхаванец, я лічыў, што прыняцце ў партыю і адпаведна ў камсамол было тады гонарам для кожнага вайскоўца ці партызана. А тут высьвітляеца, што заганялі пад кулямі.

Шмат чаго яшчэ тоўцы ня візівали гісторыя маленъкай вёскі, якай адрадзілася пасля вайны і яку затым дазвішыла савецкая ўлада. Прыйдзе час распавесці пра ўсё...

Запісаў Міхась Булавацкі

ДЗЯРЖАУНЫ ГЕРБ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

(апісаньне)

рэльеф пазалочаны, белы ці пафарбаваны ў адзін колер). Гэта — кашан капусты, гародніны, якая вядомая ў нас спакон вякоў. Холадаўствойлівая, непераборлівая, усюды папулярная народная любіміца і карміліца. І я ня толькі ў Беларусі, але і ў братніх славянскіх народаў (успомнім: «Щи да каша — пища наша»). Присутнічае і каша. Менавіта зь зерневых культурай утворана аснова вянкі, якая займае значную частку Гербу. А каша, як вядома, робіцца з зярнятаў (ячмень — панцак, проса — пшано і г.д.). Гэтыя вянок, безумоўна, вяршыня аўтарскай задумы. Ён нагадвае тыя багатыя ўрачыстыя вянкі, пераплеценыя стужкамі, што ўскладаюць звычайна найвышэйшыя асобы дзяржавы ў месцах усенароднага смутку і жалобы. Такім чынам, пахавальны вянок вакол абрывы Беларусі ўзмацняе ўрачысты, суроўы настрой, які ахоплівае гледача, прастага грамадзяніна на гэты рэспублікі пры ўважлівым разглядзе Гербу. Праўда, надпіс «Рэспубліка Беларусь» на стужках не зусім адпавядае нашай рэчаіснасці, бо мы яшчэ жывыя. Больш дакладным і адпаведным сътуацыі, нам думаецца, быў бы тэкст: «Драгому» (злева) і любіміму (справа) ад усенародна абраўшых (знізу»).

Дзяржакаўны Герб Рэспублікі Беларусь уяўляе сабою клясычную шматпрадметную кампазіцыю «ў круге». Цэнтар кампазіцыі — тонкі графічны («драчыны») абрыв нашай рэспублікі ў промнях узыходзячага (можа заходзячага) сонца. Ужо гэты першы і найгалаўнейшы элемэнт кампазіцыі съведчыць аб глыбокім веданні творцам (або творцамі) Гербу гісторыі Беларусі і тонкім адчувацьні сёньняшніх палітычных реаліяў. Успомнім, колькі разоў у багучым стагодзьдзі гэты абрыв крохкі, эфэмэрны абрывы то памяняшаўся, то павялічваўся, то зноў сціскаўся пад уздзеяннем унутраных і, галоўным чынам, вонкавых фактараў. Эфэмэрнасць абрыву — сёньняня — дакладна харкторыстыка нашай сёньняшнай дзяржакаўнасці. Што тychыцца сонечнага праменія, то, як вядома, мудрая прырода съвеціць адноўлькава і дурням, і бедным, і багатым, і пакутнікам, і прайдзісвейтам.

Яшчэ адзін надзвычай дакладны вобраз стварае агульны абрыв гербу ў аўтэнтычным, рэльефным выкананьні (асабліва калі

На самым версе Гербу — малінічная пяцікунтная зорка. «Могеншломо» ці «Зорка Салімана» (у гебрайскай традыцыі) была ўзята на ўзбраенне масонамі сяднявічча як адзін з папулярных сымбаліяў і па сённяня ўпрыгожвае ілбы і грудзі вайскоўцаў і міліцыянтаў. Памер зоркі і месца яе размешчаныя сымбалізуе, як мы мяркуем, нязначную прыступнасць масонства на самым версе нашай дзяржакаўнай гіерархіі.

У цэлым, абагульняючы вышэйзгадане, можна съцьвярджаць, што наш сучасны Герб як найлепей адлюстроўвае, падкрэслівае і сымбалізуе стан палітычнай культуры, гістарычнай адкуяці, густы і памкненыні як заказчыкаў, так і выкананыць (выкананыць?) гэтага, без перабольшвання, шэдэўру.

Уладзімер Крукоўскі

Сабачыя гісторыі

Віктар ШНІП

Адзін сабака прапаў бязь вестак. Шукаць сабаку даручылі Граждану.

Адзін сабака злавіў карася. А карась яму і кажа: «Хочаш, я цябе Гражданом зраблю і навучу съвістачы?»

Аднаму сабаку зрабілі замежны пашпарт. А Граждан адмовіўся: «Я і так граматны!»

З адным сабакам пасябраваў Граждан. Цяпер на вуліцу без намордніка нельга выйсці.

Адным сабакам зацікавіліся там, дзе трэба. А Граждан пакрыўдзіўся: «Я ж столькі зрабіў для дзяцей лейтэнанта Шніпа!»

Адзін сабака ігнараваў п'янкі. Прый-

шоў Граждан і сказаў: «Другога патопу ня будзе!»

Адзін сабака прынёс на працу шахматы. Сышліся ўсё Гражданы і кожны ведае, як трэба гуляць.

Аднаму сабаку сказаў, што яму трэба ісці да Граждана-сэксапатоляга. Пайшоў. А там Айбаліт абізьяном клізмы робіць.

Адзін сабака накупляў сабачых кансерваў. Але несучы дахаты, пагубляў. Знайшоў кансервы Граждан і памёр, аўтэшыся.

Адзін сабака захацеў стаць анёлам. Зрабіў сабе крылы і скочыў з балькону. Убачыў гэта Граждан і сказаў: «Шэксціп!..»

Адзін сабака навучыўся ездзіць на трапейбусе. А Граждан бегаў усьлед з дубком і крычаў: «Ідзі дамоў!»

КУПОН БЯСПЛАТНАЙ ПРЫВАТНОЙ АБВЕСТКІ

Залоўніце гэты купон, і мы надрукую Вашу абвестку (як больш за 15 словам) бясплатна. 220050, Менск, а/c 537

Тэкст

Імя і прозывішча

Адрес, тэлефон

ПАВАЖАНЫЯ СЯБРЫ!

Да вас звязтаоца бачыкі Г.Марілёва, якія хочуць і будуць дамагацца, каб з наступнага навучальнага году навучанца сваіх дзяцей па-беларуску. Калі вы падзяляеце нашыя намеры, але ня ведаецце, з чаго пачынаць і да каго звязтаоца — далучайцеся, і супольна мы вырашы́м усе незразумелыя пытанні. У бліжэйшых плянах таксама стварэнне беларускамоўнага асяродку для дзетак дашкольнага веку.

Спляшайцеся! Да новага навучальнага году усяго 4 месяцы.

Наш контактны тэлефон на Марілёве: 32-33-24.

ГАЗЕТА ПРЫМАЕ ТАКСАМА АБВЕСТКІ БОЛЬШЫМ ШЫРЫФТАМ ЗА НЕВЯЛІКУЮ ПЛАТУ

- да 20 словам (текстывы модуль) — 90 руб.
- звыш 20 словам (текстывы модуль) — 114 руб.
- па-мастаку аформленая аўтэвіа памерам больш за 24 кв. см з улікам кошту арыгінал-макету — ад 72 руб. за 1 кв. см.
- па-мастаку аформленая аўтэвіа памерам больш за 24 кв. см з аўтэвіа кошту арыгінал-макету — 72 руб. за 1 кв. см.

Абвесткі папільнага характеру ў ад грамадзкіх арганізацій мусіць аплюсчыцца паводле рэзільмных расцінку для камэрцыйных аўтэвіаў.

Каб замовіць платную прыватную абвестку треба пералічыць грошы праз пошту перадавом на наступны раздзілковы раунд часопіса газеты «Наша Ніва», пр. 3012213050010 Ленінскага аддз. ААТ «Белтэлебанку» г. Менску, код 763.

А за вэроты баку блізкі паштовага перадаводу ў «Для пісмовых паведамленняў» запавешчы дакладна і чытальніца тэкст абвесткі, тэлефон для сувязі і абавязковая дадаецца СКАЗ: «ЗАРЭКЛЯМНЫЙ ПАСПУТ».

Рэдакцыя

247210, Жлобін 17-14-7, Марк С.

Дайдзе хто інтэрнэтавскія адрасы беларускай эміграцыі! Зыміер Мудрэнка, 231300, Ліда, Набярэжная 1-2-40

Хрысціянская Тіцыятыва 12 траўня а 17-й на Варашэні 8 ладзіць канфэрэнцыю «Сымбалі націяў». Уваход волны. Брэты з МФ Ты, хто ёсьць табою, усей душою малі цябе, пачуй мой голас... Забыты і згублены чалавек

Жадаю пазнаёміцца з дзячынкай-націяналісткай. Мне 18, беларус-нац, слухаю «Deviation». Раман з Салігорску. 223710, Салігорск, Багамолава 24-209

Буду ўдзячны за любую інфармацыю пра былую Нацыянал-Дэмакратычную партыю Беларусі. Раман. 223710, Салігорск, Багамолава 24-209

Цікавы мужчына шукае актыўных сяброў у вайсковай ці міліцэйскай форме. А/c 78, 220141, Менск

кнігі, пэрыёдкі

Куплю беларускую Біблію, Эвангельле, духоўную літаратуру. Т.: 226-42-63

Куплю беларускі падручнік па бугальтарскім уліку, слоўнік Станкевіча. Т.: 226-42-63

Куплю кнігі: Я.Купала — 1, 2 т. (95, 96 г.), Л.Геніюш «Словедзь», В.Быкаў «Кар'ер», У.Караткевіч — 1-3, 6-8 т., слоўнік В.Ластоўскага. Т.: 258-43-54

Куплю «Энцыклапедыю літаратуры і мастацтва Беларусі». Т.: 283-27-34, Фёдар «апошні вершы леаніда галубовіча» — 500 руб. Замова: Козік Аляксандар, а/c 14, Палац-13, 211413

Кніга «Беларуская Амэрыка» прадаецца ў кнігарні ст.мэтро «Плошча Перамогі». Т.: 284-34-12

Газета «Голос Краю» (№ 3, сакавік 2000 і № 4, красавік 2000 г.), брашуры: «Абэцэда беларускай націяналізму», «Беларуская партызанская» С.Ярша, «Націяналізм у съвеце» (ч.1). Замаўляйце: 220037, Менск, а/c 49

Радыкалізм пакінёў радыкалам. Інтэлектуальнае права-кансерватыўнае выданье «Слова нація» запрашает да супрацоўніцтва: 220086, а/c 121. Замаўляйма № 1, 2 (ад Вас капэрта да замова)

Яшчэ на позні замовіць апошні — № 2 — газету «Радавая Беларусь». Ад вас — 50 р. і капэрта з маркай да купон б/а. А/c 169, 220030, Менск

музыка, відэа

Аматары відэа! «Беларускі відэаклуб» ТВМ выдаўсяць раней той фільм, на які атрымае найбольш Вашых заявак. 220107, а/c 150. Е-mail: belvideo@hotmaill.com

Відэа па беларуску. Жадаеце каталог — дашліце капэрту + купон (на адрес: 220107, а/c 150) ці заходзьце на сайт: http://belvideo.cjb.net

праца

0 способаў адкрыцця свайго бізнесу без крыйнапалі і вялікіх грошаўкладаньняў. Капэрта. 213410, Горкі-5, а/c 30

Віца-праца для ўсіх у любы час. Съпляшайцеся, пакупу ня позна. Капэрта са зв/а і чыстая. 213827, Бабруйск, а/c 63

Дапамагу пачаць бізнес у хаце (не распаводжванне). Прыбытак ад 200 у.а. Нескладана! Ад Вас: капэрта са зв/а + купон б/а. А/c 122, Менск-89, 220089

Усім! Дадатковы заробак у хаце. Ад вас капэрта са зв/а + купон б/а. 231300, Ліда, Вянкоўцы-35

ПАШТОВАЯ СКРЫНКА

Валер'ю П. з Менску. Незразумела гэта нам з нашае беларускае вежы. Мы жывем у іншай рэчаіснасці. Гэтым пасёдзіць ў Москву па прызнанні нам нарадаваць найгоршыя часы і лёсі. Спасылкі на аўтарытэт Таркоўскага і Кузнецова значаць, што няма прароаку ў сваіх Айчыні, і ня больш.

Руслану Р. з Баранавічаў. А яшчэ лепш, каб гэта былі ня голыя факты, а разгрому тэарэспандэнцыя — Вам будзе цікавей пісаць, а чытаць.

Андрэю М. з Горадні. Першамай апісаны жеваненька, але дасылалі Вы карэспандэнцию марудна: дайшло нам толькі 6 га.

«Наша Ніва» незалежная газета, заснаваная ў 1991. Галоўны рэдактар Сяргей Дубавец. Рэдактар выпуску Андрэй Дынкоў. Мастацкі рэдактар Сяргей Харэўскі. Сакратар-рефэрэнт Аляксандра Макавік. Дызайн-макет Лявон Раманчик. Выдавец: рэдакцыя газеты «Наша Ніва». Заснавальнік Павал Жук.

Адрес для допісу: 220050, Менск, а